

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
Ειδίκευση: «Δίκαιο και Πολιτική για το Περιβάλλον και την Ενέργεια»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και ο αναβαθμισμένος ρόλος της ΡΑΑΕΥ έπειτα από τις τέσσερις ενεργειακές δέσμες κανονιστικών μέτρων»

"The Energy market liberalization and the enhanced role of RAAEY following the four energy regulatory packages"

Εκπόνηση: Γαβριήλ Κουρτέσης

Αριθμός Μητρώου: 2123M056

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Μενγκ-Παπαντώνη, Καθηγήτρια

Αθήνα, Δεκέμβριος 2024

Τριμελής Επιτροπή

Μενγκ - Παπαντώνη Μαρία, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Μωραΐτη Αθηνά, Επιστημονική Συνεργάτης Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου

ΔΝ Χ. Βλάχου (μέλος της Επιτροπής Ανταγωνισμού)

Copyright © Γαβριήλ Α. Κουρτέσης, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν το συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου.

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η εργασία αυτή είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιείται πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς τις απαραίτητες αναφορές. Αναλαμβάνονται όλες οι νομικές και διοικητικές συνέπειες στην περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία αποτελεί προϊόν λογοκλοπής.

Ευχαριστίες

Με ανεκτίμητο σεβασμό, θα ήθελα να αναφερθώ στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Μαρία Μενγκ- Παπαντώνη, για την ανυπολόγιστη καθοδήγηση και στήριξή της, αλλά και για το χρόνο που μου διέθεσε κατά την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής. Η επιστημονική της εμπειρία σε έναν τόσο εξειδικευμένο κλάδο δικαίου και οι καίριες συμβουλές της συνέβαλαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Ιδιαίτερη εκτίμηση οφείλω επίσης στους διδάσκοντες του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνές & Ευρωπαϊκό Δίκαιο & Διακυβέρνηση» και ειδικότερα της κατεύθυνσης «Δίκαιο και Πολιτική για το Περιβάλλον και την Ενέργεια». Η διαρκής υποστήριξή τους και οι γνώσεις που απέκτησα από τα μαθήματά τους, διεύρυναν τους γνωστικούς μου ορίζοντες και ευνόησαν την ακαδημαϊκή μου πρόοδο.

Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ αξίζει στην οικογένειά μου, η οποία βρίσκεται πάντα στο πλευρό μου, με υποστήριξε και με ενθάρρυνε κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Η στήριξή τους συντέλεσε καθοριστικά στην επίτευξη των στόχων μου.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς τους φίλους και τους συμφοιτητές μου για την αλληλοϋποστήριξη και την αλληλεγγύη που εξέλαβα. Η συνεργασία μας κατά τη διάρκεια των σπουδών υπήρξε πηγή έμπνευσης και προσωπικής ανάπτυξης.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Συνοτομογραφίες.....	6
Περίληψη.....	8
Abstract	9
Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο Πρώτο.....	14
Η ενέργεια ως αντικείμενο δικαίου, κλάδος αγοράς, υπηρεσία κοινής ωφέλειας.....	14
1.1 Η ενέργεια ως κλάδος δικαίου	15
1.2 Λειτουργία της αγοράς ενέργειας μέσα από την εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου.....	16
1.3 Μοντέλα οργάνωσης του τομέα της ενέργειας.....	18
1.3.1 Κρατικό μονοπώλιο	18
1.3.2 Απελευθερωμένη αγορά ενέργειας	20
1.4 Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ) και Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος (ΥΓΟΣ)	22
Κεφάλαιο Δεύτερο	26
Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας από τη θέσπιση 4 ενεργειακών πακέτων	26
2.1 Πρώτο Ενεργειακό Πακέτο	26
2.2 Δεύτερο Ενεργειακό Πακέτο	28
2.3 Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο	30
2.4 Τέταρτο Ενεργειακό Πακέτο.....	33
Κεφάλαιο Τρίτο	36
Ρύθμιση της αγοράς ενέργειας: Η ελληνική πραγματικότητα	36
3.1 Η ίδρυση και ο ρόλος της ΡΑΕ κατά τις επιταγές του πρώτου ενεργειακού πακέτου	37
3.2 Διεύρυνση του ρόλου της ΡΑΕ με το Ν.3426/2005 και το Ν. 3428/2005	41
3.3 Ν. 4001/2011: Ενσωμάτωση του τρίτου ενεργειακού πακέτου.....	44
3.4 Ν. 4986/2022: Ενσωμάτωση του τέταρτου ενεργειακού πακέτου	50
Κεφάλαιο Τέταρτο.....	54
Η μετάβαση της ΡΑΕ σε ΡΑΑΕΥ , υπό τις επιταγές του Ν.5037/2023	54
4.1 Η Γραμματεία της ΡΑΑΕΥ	54
4.2 Η Ολομέλεια της ΡΑΑΕΥ	55

4.3 Αρμοδιότητες της ΡΑΑΕΥ.....	57
4.3.1 Κλάδος ενέργειας.....	57
4.3.2 Κλάδος αποβλήτων	59
4.3.3 Κλάδος υδάτων	59
4.4 Σχέση της ΡΑΑΕΥ με την Επιτροπή Ανταγωνισμού	60
Επίλογος	61
Πηγές – Βιβλιογραφία.....	63

Συντομογραφίες

ΑΕΙ : Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΠΕ : Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΕΔΑ: Εταιρεία Διανομής Αερίου

ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚ : Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ΕΚΑΕ : Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

ΕΚΑΧ : Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

ΕΟΚ : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΠΑ: Εταιρεία Παροχής Αερίου

ΗΕ: Ηλεκτρική Ενέργεια

Ν. ή ν.: Νόμος

Ν.Π.Δ.Δ : Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

ΟΣΡΑΕ : Οργανισμός Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας

ΡΑΕ : Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

ΡΑΑΕΥ : Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων

ΣΕΕ: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΣΛΕΕ : Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣυνΘΕΚ : Συνθήκη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

ΥΓΟΣ : Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος

ΥΚΩ : Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας

ΥΠΕΝ: Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας

ΦΑ: Φυσικό Αέριο

ΦΕΚ: Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης

ΧΘΔ: Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

ACER : Agency for the Cooperation of Energy Regulators

ENTSO-E : European Network of Transmission System Operators for Electricity

ENTSO-G : European Network of Transmission System Operators for Gas

ISO : Independent System Operator

ITO: Independent Transmission Operator

Περίληψη

Η ενέργεια αποτελεί αγαθό ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Ως αντικείμενο οικονομικών συναλλαγών, η αγορά ενέργειας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο σε διεθνές κι ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε εθνικό. Στην παρούσα διπλωματική γίνεται προσπάθεια ανάδειξης της αναγκαιότητας μετάβασης από μονοπωλιακή αγορά, σε πλήρως απελευθερωμένη.

Στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται αντιληπτό ότι λόγω της σημαντικότητας του ενεργειακού τομέα, συστάθηκε σχετικά πρόσφατα το Δίκαιο της Ενέργειας, το οποίο δέχεται επιρροές από το ενωσιακό δίκαιο. Τόσο η λειτουργία, όσο και η οργάνωση του ενεργειακού τομέα εξαρτιόταν πάντα από το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο. Επίσης, γίνεται προσπάθεια ανάδειξης της ενέργειας ως υπηρεσίας κοινής ωφέλειας.

Προχωρώντας στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, παρουσιάζεται μια σειρά νομοθετημάτων, συγκεκριμένα των τεσσάρων ενεργειακών πακέτων, που συντέλεσαν στην απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας, ορίζεται η έννοια της ρύθμισης. Στην Ελλάδα αρμόδιος ρυθμιστής των αγορών ενέργειας ορίστηκε η ΡΑΕ, η οποία συστάθηκε με το ν.2773/199 κι ο ρόλος της εξελίχθηκε, υπό τις επιταγές των τεσσάρων ενεργειακών πακέτων.

Ολοκληρώνοντας, με το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας επιχειρείται η ανάλυση του αναβαθμισμένου ρόλου της ρυθμιστικής αρχής, η οποία με το ν.5037/2023 μετονομάστηκε σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων Ενέργειας και Υδάτων κι επήλθε η επέκταση των αρμοδιοτήτων της στη διαχείριση αποβλήτων και υδάτων.

Λέξεις κλειδιά: Ενέργεια, Ηλεκτρική Ενέργεια, Φυσικό Αέριο, Απελευθέρωση αγορών, Ανταγωνισμός, Ρύθμιση

Abstract

Energy is a vital good for the development of human activities. As an object of economic transactions, the energy market holds significant interest both at the international and European levels, as well as at the national level. This thesis attempts to highlight the necessity of transitioning from a monopolistic market to a fully liberalized one.

In the first chapter, it is understood that due to the importance of the energy sector, Energy Law was established relatively recently, influenced by EU law. Both the operation and organization of the energy sector have always depended on the European regulatory framework. Additionally, there is an effort to highlight energy as a public service.

Moving on to the second chapter of the thesis, a series of legislations is presented, specifically the four energy packages, which contributed to the liberalization of the energy market.

Next, in the third chapter of the thesis, the concept of regulation is defined. In Greece, the competent regulator of energy markets is RAE (Regulatory Authority for Energy), which was established by Law 2773/1999, and its role evolved under the framework of the four energy packages.

Finally, the fourth and last chapter of the thesis attempts to analyze the upgraded role of the regulatory authority, which, with Law 5037/2023, was renamed the Regulatory Authority for Waste, Energy, and Water, and its responsibilities were expanded to include waste and water management.

Keywords: Energy, Electricity, Natural Gas, Market Liberalization, Competition, Regulation

Εισαγωγή

Η ενέργεια ως αγαθό είναι εμπόρευμα το οποίο είναι δεκτικό συναλλαγής έναντι αντιτίμου. Ως κοινωνικό αγαθό είναι ζωτικής σημασίας για τον άνθρωπο, διότι αποτελεί αναγκαίο όρο για την ικανοποίηση των στοιχειωδών βιοτικών αναγκών της καθημερινότητάς του και ως εκ τούτου για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης του. Εξίσου πρωταρχικό ρόλο διαδραματίζει στην πολιτική και την οικονομία, αφού αποτελεί ένα αγαθό με ιδιαίτερα τεχνικά χαρακτηριστικά.

Ο τομέας της ενέργειας περιλαμβάνει: α) ενεργειακά αγαθά, δηλαδή τις πρωτογενείς μορφές ενέργειας, οι οποίες αποτελούν το σύνολο των πρώτων υλών για την παραγωγή της ενέργειας, όπως οι γαιάνθρακες, ο λιγνίτης, το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο, άλλα καύσιμα υλικά (π.χ. βιομάζα, η πυρηνική ενέργεια κ.α., β) τα τελικά ενεργειακά προϊόντα (ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο), γ) τις υπηρεσίες παροχής ενεργειακών προϊόντων και επιπλέον δ) όλες τις συναφείς οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται (εμπορικές σχέσεις).

Με το άρθρο 26 ΣΛΕΕ, η ΕΕ έχει θεσπίσει την εγκαθίδρυση και λειτουργία εσωτερικής αγοράς, η οποία ορίζεται χωροταξικά ως ενιαίος χώρος, χωρίς εσωτερικά σύνορα και μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (Άρθρα 28-37 ΣΛΕΕ), των προσώπων (Άρθρα 45-55 ΣΛΕΕ), των υπηρεσιών (Άρθρα 56-62 ΣΛΕΕ) και των κεφαλαίων (Άρθρα 63-66 ΣΛΕΕ) σύμφωνα με τις διατάξεις των Συνθηκών. Τα ανωτέρω, εφαρμόζονται πλήρως και στον τομέα της ενέργειας. Σύμφωνα με το άρθρο 4 ΣΛΕΕ, η ΕΕ διαθέτει συντρέχουσα αρμοδιότητα στον τομέα της ενέργειας. Επιπροσθέτως, με το άρθρο 194 ΣΛΕΕ δίδεται η νομική βάση για τη διαμόρφωση ενιαίας ενεργειακής πολιτικής στην επικράτεια των κρατών μελών από πλευράς ΕΕ και συγκεκριμένα:

«Στο πλαίσιο της εγκαθίδρυσης ή της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και λαμβανομένης υπόψη της απαίτησης να προστατευθεί και να βελτιωθεί το περιβάλλον, η πολιτική της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ κρατών μελών, έχει ως στόχο:

α) να διασφαλίζει τη λειτουργία της αγοράς ενέργειας,

β) να διασφαλίζει τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ένωσης, και

γ) να προωθεί την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και την ανάπτυξη νέων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και

δ) να προωθεί τη διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων.».

Η αγορά ενέργειας οργανώνεται σε δύο βασικά μοντέλα : α) τα κρατικά μονοπώλια και β) το μοντέλο της ελεύθερης αγοράς. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, έγιναν οι πρώτες προσπάθειες απελευθέρωσης των αγορών, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άρχισε να αμφισβητεί συστηματικά τα προνόμια των κρατικών μονοπωλιακών επιχειρήσεων σε καίριους τομείς, όπως της ενέργειας. Από το 1996 μέχρι το 2019 εγκρίθηκαν τέσσερις διαδοχικές κανονιστικές δέσμες μέτρων για την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου με στόχο την εναρμόνιση και την ελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της ΕΕ.

Συγκεκριμένα, η πρώτη δέσμη μέτρων έθετε τους πρώτους κοινούς κανόνες για τη δημιουργία εσωτερικής αγοράς στους τομείς ηλεκτρικής ενέργειας (Οδηγία 96/92/ΕΚ) και φυσικού αερίου (Οδηγία 98/30/ΕΚ) αντίστοιχα. Στη συνέχεια, θεσπίστηκε η δεύτερη δέσμη μέτρων, που απέβλεπε στην περαιτέρω ενίσχυση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς στους ως άνω τομείς και στη συγκρότηση ανεξάρτητων ρυθμιστικών και εποπτικών αρχών. Η δέσμη αυτή καταργούσε τις δύο πρώτες Οδηγίες και τις αντικαθιστούσε με τις νέες Οδηγίες 2003/54/ΕΚ για την ηλεκτρική ενέργεια και 2003/55/ΕΚ για το φυσικό αέριο. Επιπροσθέτως, εκδόθηκε η απόφαση 2003/796/ΕΚ της Επιτροπής, με αντικείμενο τη σύσταση ευρωπαϊκής ομάδας ρυθμιστικών αρχών για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο. Εν συνεχεία, το 2009 επακολούθησε η τρίτη δέσμη μέτρων, που αντικατέστησε τη δεύτερη και αποσκοπούσε στην επιτάχυνση απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και στην ενδυνάμωση της ανεξαρτησίας και των αρμοδιοτήτων των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Περιλαμβάνει α) τον Κανονισμό (ΕΚ) 713/2009 για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας, β) τον Κανονισμό (ΕΚ) 714/2009 για τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας, γ) τον Κανονισμό (ΕΚ) 715/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου, δ) την Οδηγία 2009/72/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και ε) την Οδηγία 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου. Το τρίτο ενεργειακό Πακέτο, και ίσως το πιο σημαντικό, έχει στόχο το λογιστικό διαχωρισμό της παραγωγής, της προμήθειας, της μεταφοράς και της διανομής, τη δημιουργία εσωτερικής αγοράς μέσω ενός ευρωπαϊκού συνδεδεμένου δικτύου, την ισχυροποίηση των

εθνικών ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών μέσω του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας(ACER), δημιουργία των ENTSO-E και ENTSO-G, την εδραίωση των νόμων της αγοράς στον τομέα της ενέργειας, την πιο ενεργή συμμετοχή των καταναλωτών, κ.α..Τέλος, με το τέταρτο ενεργειακό Πακέτο (CLEAN ENERGY FOR ALL EUROPEANS-2019), δυνάμει της Οδηγίας ΕΕ 2019/944 και Κανονισμού ΕΕ 2019/943 για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, του Κανονισμού ΕΕ 2019/941 για την ετοιμότητα αντιμετώπισης κινδύνων και του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/942) για τον Οργανισμό Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER), επιδιώκεται ο τέλειος λογιστικός διαχωρισμός, η περαιτέρω ανάπτυξη των ΑΠΕ, η ενθάρρυνση των ενεργειακών επενδύσεων, η επίτευξη ενεργειακής αποδοτικότητας και ο ενεργός ρόλος των καταναλωτών στην αγορά ενέργειας. Στην Οδηγία ΕΕ 2019/962, περιλαμβάνονται ενιαίοι κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, με στόχο τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού και την επέκταση της εφαρμογής της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ στους αγωγούς φυσικού αερίου από και προς τρίτες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των υφιστάμενων και των μελλοντικών αγωγών, έως τα σύνορα δικαιοδοσίας της Ε.Ε.. Βάσει αυτού του πλαισίου, έχει υιοθετηθεί ένα νέο μοντέλο αγοράς, το οποίο επικεντρώνεται στις αρχές του «Unbundling» και του «Third Party Access».

Γίνεται αντιληπτό ότι ο τομέας της ενέργειας με τις ιδιαιτερότητες του, σε συνδυασμό με τη μετάβαση από τη μονοπωλιακή οργάνωση, στην απελευθέρωση και στην ανάπτυξη ανταγωνισμού, χρήζει εξωτερικής παρέμβασης – ρύθμισης. Το άνοιγμα των αγορών στον ανταγωνισμό μεταλλάσσει τον τρόπο και τις συνθήκες κρατικής παρέμβασης σε αυτές. Η άμεση κρατική παρέμβαση παροχικού χαρακτήρα, που εκδηλωνόταν μέσω μονοπωλιακών δομών, παραχωρεί τη θέση της στη ρύθμιση. Όσον αφορά τη νομική της λειτουργία, η ρυθμιστική αρμοδιότητα εκδηλώνεται προς τρεις κατευθύνσεις: την πρόληψη, την εποπτεία και την επιβολή κυρώσεων. Η ρυθμιστική παρέμβαση διακρίνεται μεταξύ των υποδομών δικτύου, που οργανώνονται ως φυσικά μονοπώλια και των παραγωγικών και εμπορικών τμημάτων, που αναπτύσσονται υπό συνθήκες ανταγωνισμού. Τέλος, εντός των ανταγωνιστικών τμημάτων, συντελείται μία ακόμη διαφοροποίηση ως προς τη ρυθμιστική μεταχείριση αφενός των νεοεισερχόμενων στην αγορά επιχειρήσεων και αφετέρου των παραδοσιακών παικτών, πρώην μονοπωλιακών επιχειρήσεων.

Ο θεσμός των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών χαρακτηρίστηκε ως ο πλέον κατάλληλος για να αναλάβει τον προαναφερθέντα ρόλο, δηλαδή να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του

θεσμικού πλαισίου ρύθμισης στα πρώτα κρίσιμα στάδια απελευθέρωσης και ανοίγματος της αγοράς ενέργειας στον επιχειρηματικό πλουραλισμό. Επιπροσθέτως, κρίθηκε αναγκαία η διαμόρφωση των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών για τη μείωση των προνομίων των μονοπωλιακών επιχειρήσεων, τον αρμονικό συνδυασμό μονοπωλιακών και ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων της αγοράς, την αποτροπή διακρίσεων μεταξύ νέων και παλαιών παικτών της αγοράς, την απρόσκοπτη πρόσβαση όλων των ενδιαφερομένων στις υποδομές, την ανάπτυξη πραγματικού ανταγωνισμού, παραλλήλως δε για την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών και την εξομάλυνση των τυχόν ανακυπτόντων κινδύνων αστοχίας της αγοράς, τη διαμόρφωση ομοιόμορφου κανονιστικού πλαισίου ώστε να διευκολυνθεί η ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και η προσέλκυση νέων αλλοδαπών επενδύσεων.

Με την πρώτη ενεργειακή δέσμη τονίστηκε η ανάγκη για ρύθμιση ανεξάρτητη από επιχειρηματικά και πολιτικά συμφέροντα και η ανάγκη διαχωρισμού του κράτους ως ρυθμιστή και ως ρυθμιζόμενου. Με τη δεύτερη ενεργειακή δέσμη, εδραιώθηκε ο θεσμός των ανεξάρτητων αρχών αφού μεταξύ άλλων, για πρώτη φορά προσδιορίζονται απευθείας αρμοδιότητες στους ρυθμιστές για σύναψη συμβάσεων προμήθειας, για ελεύθερη πρόσβαση στο δίκτυο, για έγκριση τιμολογίων ή της μεθοδολογίας υπολογισμού τους με αμεροληψία, για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς. Επιπροσθέτως, ανέκυψε η ανάγκη δημιουργίας Ευρωπαϊκού Ρυθμιστικού Ομίλου (ACER). Με το τρίτο ενεργειακό πακέτο, θεμελιώθηκε νέο νομικό πλαίσιο λειτουργίας των ρυθμιστικών αρχών με πλήρη λειτουργική, οικονομική και διοικητική ανεξαρτησία, παρέχοντας τη δυνατότητα: επιβολής δεσμευτικών αποφάσεων, επιβολής κυρώσεων, διεξαγωγής ερευνών – συλλογής στοιχείων, διευθέτησης αντιδικιών, αλλά και τη δημιουργία του ACER. Με το τέταρτο ενεργειακό πακέτο προσδιορίστηκε εκ νέου η ανάγκη ανεξαρτησίας και αυτονομίας των ρυθμιστικών αρχών από δημόσια ή ιδιωτικά συμφέροντα, ενισχύθηκε η περιφερειακή συνεργασία μέσω ACER και διευρύνθηκαν κάποιες αρμοδιότητες, όπως η παρακολούθηση και εποπτεία λειτουργίας των χρηματιστηρίων ηλεκτρικής ενέργειας.

Όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ), ιδρύθηκε με το Ν.2773/1999, έχοντας αρχικά γνωμοδοτικό και συμβουλευτικό ρόλο. Η εν λόγω Αρχή ξεκίνησε να λειτουργεί τον Ιούλιο του έτους 2000, με έδρα την Αθήνα και διέθετε εξειδικευμένο πεδίο ρυθμιστικής δράσης στον κλάδο της ενέργειας εν γένει. Ο ιδρυτικός νόμος απένειμε ρητώς στην Αρχή διοικητική αυτοτέλεια. Ο έλεγχος νομιμότητας των

πράξεών της ασκούνταν από τον Υπουργό Ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές φορές τέθηκε υπό αμφισβήτηση η νομική και οικονομική αυτοτέλεια της ΡΑΕ. Ως προς τη συγκρότησή της, αρχικά απαρτιζόταν από 5 μέλη, τα οποία αυξήθηκαν σε 7 με το Ν.3377/2005. Κομβικό ρόλο διαδραματίζει ο Ν.4001/2011, όπου επαναπροσδιορίζεται και αναβαθμίζεται ο ρόλος της ΡΑΕ, διακρίνεται η νομική προσωπικότητα και ξεκαθαρίζεται η διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Στο Δεύτερο Κεφάλαιο του Ν. 4001/2011, έχουν περιληφθεί οι επιμέρους οργανωτικές διατάξεις για τη ΡΑΕ, σχετικά με τον τρόπο συγκρότησης και λειτουργίας της, τη λήψη των αποφάσεών της, τις αρμοδιότητες του Προέδρου της, τις εγγυήσεις αμεροληψίας και ανεξαρτησίας για τα μέλη και το προσωπικό της, τον τρόπο επιλογής των μελών της και τα κωλύματα-ασυμβίβαστα, που συναρτώνται με το έργο τους, καθώς και την ειδική διαδικασία για τον πειθαρχικό τους έλεγχο. Το πλέγμα των εγγυήσεων λειτουργίας της Αρχής συμπληρώνεται με τις διατάξεις του πέμπτου κεφαλαίου του Ν. 4001/2011, για τους πόρους και την οικονομική διαχείρισή της. Τέλος, με το Ν. 5037/2023 – «Μετονομασία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων και διεύρυνση του αντικείμενου της με αρμοδιότητες επί των υπηρεσιών ύδατος και της διαχείρισης αστικών αποβλήτων, ενίσχυση της υδατικής πολιτικής», προστέθηκε ο έλεγχος, η ρύθμιση και η εποπτεία θεμάτων σχετικών με την παροχή υπηρεσιών Υδάτων και διαχείρισης αστικών αποβλήτων, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Πλέον, Η ΡΑΑΕΥ αποτελεί την εθνική ρυθμιστική αρχή σε θέματα ηλεκτρικής ενέργειας, φυσικού αερίου, υπηρεσιών ύδατος και διαχείρισης αστικών αποβλήτων.

Κεφάλαιο Πρώτο

Η ενέργεια ως αντικείμενο δικαίου, κλάδος αγοράς, υπηρεσία κοινής ωφέλειας

Η ενέργεια ως αγαθό είναι εμπόρευμα το οποίο είναι δεκτικό συναλλαγής έναντι αντιτίμου. Αποτελεί προϋπόθεση εξασφάλισης ελαχίστου επιπέδου διαβίωσης και πεδίο, όπου η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάπτυξη μπορούν να αποτελέσουν πεδία σύγκρουσης κοινωνικά, πολιτικά και εν τέλει νομικά και δικαστικά. Ως τέτοιο πεδίο, λοιπόν, συμβάλει στην ανάπτυξη συγκρούσεων που εξελίσσεται σε διοικητικές διαφορές με συνταγματικό υπόβαθρο και διαστάσεις.

1.1 Η ενέργεια ως κλάδος δικαίου

Η ενέργεια αποτελεί πυρήνα τόσο των κρατών, όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς εύροι αναγκαία συνθήκη για τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα, ώστε να δραστηριοποιηθούν στον οικονομικό και κοινωνικό κλάδο επί τη βάσει του Κράτους Δικαίου. Οι αγορές ενέργειας και ειδικότερα οι αγορές της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου, υπέστησαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες αναδιαρθρώσεις σε όλο τον κόσμο λόγω κυρίως της απελευθέρωσης της παραγωγής, της διαφάνειας στην οργάνωση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους εν λόγω τομείς, της ιδιωτικοποίησης των εν λόγω επιχειρήσεων καθώς και της οριοθέτησης του ρόλου των δημοσίων αρχών¹.

Ενόψει της σημασίας και της ιδιαιτερότητας του ενεργειακού τομέα, αλλά και των εξελίξεων που έχουν επέλθει, παρατηρείται βάσιμα ότι τα τελευταία χρόνια μία νέα ενιαία ενότητα δικαίου αναδύεται, αποκαλούμενη «Δίκαιο της Ενέργειας». Αυτό το νέο σύστημα δικαίου, έχει έντονο πολυκλαδικό χαρακτήρα, αφού περιλαμβάνει σειρά κανόνων τόσο δημοσίου, όσο και ιδιωτικού δικαίου και τέμνεται με διαφόρους τομείς. Το δίκαιο της Ενέργειας θα μπορούσε να λεχθεί ότι αλληλεπιδρά τόσο με κλασσικούς κλάδους δικαίου (διοικητικό, αστικό, εμπορικό), όσο και με νέους (δίκαιο του ανταγωνισμού, δίκαιο του καταναλωτή). Ο σκληρός του πυρήνας εντοπίζεται συγκεκριμένα στον τομέα του διοικητικού δικαίου και αφορά κυρίως τη διαμόρφωση και τη ρύθμιση της αγοράς ενέργειας έπειτα από την κατάργηση των κρατικών μονοπωλίων.

Ως κλάδος, δέχεται καταλυτικές επιδράσεις από τις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στο δίκαιο της Ένωσης. Μπορεί δηλαδή, οι κανόνες να είναι ενωσιακής προελεύσεως, η εφαρμογή τους ωστόσο υλοποιείται μέσω κανόνων εθνικού διοικητικού δικαίου και συνακόλουθα οι εμπλεκόμενοι φορείς εποπτείας είναι διοικητικοί. Στην Ελλάδα από το 1999 έως και σήμερα, έχει ψηφιστεί σειρά νομοθετημάτων με σκοπό την εναρμόνιση του εθνικού με το κοινοτικό δίκαιο και το ολοένα και μεγαλύτερο άνοιγμα της ενεργειακής αγοράς².

¹ Μενγκ-Παπαντώνη, Μ. (2003). *Το δίκαιο της Ενέργειας*. Νομική Βιβλιοθήκη.

² Συνοδινός, Χ. (2004). Πολυκλαδικότητα του δικαίου της Ενέργειας. *Ενέργεια & Δίκαιο*, 1, σ.5.

1.2 Λειτουργία της αγοράς ενέργειας μέσα από την εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου

Η πλήρης ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα απαιτεί την υλοποίηση διαφόρων δράσεων: την εξάλειψη πολλών εμποδίων και περιορισμών στο εμπόριο, την προσαρμογή των φορολογικών και τιμολογιακών πολιτικών στις κοινές ευρωπαϊκές προδιαγραφές και την εφαρμογή νομοθετικών πλαισίων για το περιβάλλον και την ασφάλεια. Ο βασικός στόχος είναι η εξασφάλιση μιας αποδοτικής αγοράς, με δίκαιη πρόσβαση, υψηλά επίπεδα προστασίας για τους καταναλωτές, καθώς και την επαρκή ανάπτυξη των υποδομών και της παραγωγικής ικανότητας. Στο σημείο αυτό, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η απαίτηση πολλών βημάτων για να φτάσουμε στη σημερινή λειτουργία της απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας, θα παρατεθεί μία σύντομη ιστορική αναδρομή από τη σκοπιά του ευρωπαϊκού δικαίου.

Ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1950, από την ίδρυση των Κοινοτήτων, η ενέργεια κέντρισε το ενδιαφέρον των ευρωπαϊκών κρατών. Στο πλαίσιο αυτό, υπογράφηκαν δύο Συνθήκες: η πρώτη αφορούσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), με σκοπό τη συγχώνευση των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα, ενώ η δεύτερη αφορούσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ ή Ευρατόμ), με αντικείμενο την ανάπτυξη της πυρηνικής ενέργειας για αποκλειστικά ειρηνικούς σκοπούς. Επιπλέον, το 1957 υπογράφηκε η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), η οποία αποτέλεσε το εναρκτήριο λάκτισμα για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και οικοδόμηση, χωρίς όμως να περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με την ενεργειακή πολιτική.

Είναι σαφές ότι οι ιδρυτικές Συνθήκες δεν παραχώρησαν στην Κοινότητα κάποια συγκεκριμένη αρμοδιότητα για τη διαμόρφωση κοινής ενεργειακής πολιτικής, ούτε υπήρχε υποχρέωση για την ανάπτυξη μιας εσωτερικής αγοράς ενέργειας σε αυτή την πρώιμη φάση. Αντίθετα, η πλήρης ευθύνη των κρατών μελών στον τομέα της ενέργειας, στενά συνδεδεμένη με την εθνική τους κυριαρχία και τους φυσικούς πόρους τους, οδήγησε σε κατακερματισμό των εθνικών αγορών ενέργειας. Εκτός από τις Συνθήκες ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ, η ενέργεια δεν αποτέλεσε αντικείμενο κοινοτικής ρύθμισης σύμφωνα με το πρωτογενές δίκαιο, παρά τις πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970 και την κεντρική σημασία της ενέργειας για τη σωστή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Επίσης, λόγω της έλλειψης κοινοτικής αρμοδιότητας, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αναγνώρισε τη

κυριαρχία των κρατών στον τομέα της ενέργειας και την απουσία οποιασδήποτε παρέμβασης της Κοινότητας³.

Το πλαίσιο αυτό αλλάζει, με τη Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ ως αποτέλεσμα της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία καταρτίστηκε με βάση τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η ενέργεια καθίσταται σαφώς και ρητώς μέρος της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση το άρθρο 4 ΣΛΕΕ, η Ένωση έχει συντρέχουσα αρμοδιότητα για τα θέματα της ενέργειας, όπως και για την εσωτερική αγορά, το περιβάλλον, τις μεταφορές, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, κτλ. Το άρθρο 194 ΣΛΕΕ καθιερώνει μια νέα και διακριτή νομική βάση, δίνοντας στην Ευρωπαϊκή Ένωση τη δυνατότητα να αναλαμβάνει ενεργές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη μιας ενιαίας ενεργειακής πολιτικής στα κράτη μέλη. Αυτή η διάταξη, που εντάσσεται σε ειδικό κεφάλαιο με τίτλο «Ενέργεια», προβλέπει ότι, στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, η ενεργειακή πολιτική της Ένωσης επιδιώκει να εξασφαλίσει τη σωστή λειτουργία της αγοράς ενέργειας, την ενεργειακή ασφάλεια, την αποδοτικότητα και εξοικονόμηση ενέργειας, την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την ενίσχυση της διασύνδεσης των ενεργειακών δικτύων. Στην πράξη, η νέα αυτή διάταξη αναδιατυπώνει και διευρύνει τους θεμελιώδεις στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ένωσης. Η ύπαρξη ενός ειδικού κεφαλαίου για την ενέργεια στη ΣΛΕΕ έχει διττό νόημα: από τη μία πλευρά, έχει πολιτική διάσταση, καθώς καταδεικνύει την πρόθεση της Ένωσης να δημιουργήσει μια ενιαία και συντονισμένη πολιτική, και από την άλλη, έχει νομική σημασία, αφού για πρώτη φορά δημιουργείται μια αυτοτελής νομική βάση για τη νομοθετική δράση της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας⁴.

Ωστόσο, τα προβλήματα στον τομέα της ενέργειας είχαν αρχίσει να γίνονται εντονότερα, πριν τη ΣΛΕΕ, και συγκεκριμένα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Εκτός από τη νεοφιλελεύθερη άποψη να περιοριστεί η κρατική κυριαρχία σε τομείς όπως οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια, κ.α., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άρχισε να αμφισβητεί τα προνόμια των κρατικών μονοπωλίων σε τομείς όπως η ενέργεια. Παράλληλα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε καθορίσει τα όρια για τα επιχειρηματικά μονοπώλια που είχαν αρχικά θεωρηθεί αποδεκτά για να εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον, σύμφωνα με το άρθρο 86 της ΣυνΘΕΚ (νυν άρθρο 106 ΣΛΕΕ), και τα οποία όμως

³ Παπαγιάννης, Δ. (2016). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο* (5η έκδοση). Νομική Βιβλιοθήκη, σ.48.

⁴ Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 1 έως 388: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT> (πρόσβαση στις 15-09-2024).

έπρεπε να ελέγχονται για να αποφεύγεται η καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης, όπως ορίζεται στο άρθρο 82 της ΣυνθηΚ (νυν άρθρο 102 ΣΛΕΕ). Επίσης, λήφθηκαν κάποια αρχικά μέτρα για τη διευκόλυνση της μεταφοράς ενέργειας και τον διαφανή καθορισμό των τιμών αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, τα οποία συνέβαλαν στην απελευθέρωση των ενεργειακών αγορών.

Από το 1996 και μετά, τα αρμόδια όργανα της ΕΕ, βασισμένα στις διατάξεις του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου, οδηγήθηκαν στη σύνταξη σημαντικού παράγωγου δικαίου, που αφορούσε τον τομέα της ενέργειας. Με αυτόν τον τρόπο, ρύθμισαν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Ο λόγος για τέσσερις διαδοχικές δέσμες κανονιστικών μέτρων που είχαν ως στόχο την επίτευξη βασικών σκοπών της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, όπως η ασφάλεια εφοδιασμού, η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας, η εξοικονόμηση ενέργειας και η ενίσχυση της διασύνδεσης των ενεργειακών δικτύων, όλα αυτά με γνώμονα τη δημιουργία μιας ενιαίας, εσωτερικής και ανταγωνιστικής αγοράς⁵. Δηλαδή, για την εναρμόνιση και την ελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας της Ε.Ε, εγκρίθηκαν τέσσερις διαδοχικές κανονιστικές δέσμες μέτρων μεταξύ 1996 και 2019 για τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Έλλειψη ανταγωνισμού οδηγούσε σε υψηλές τιμές οι οποίες επιβαρύνουν εξίσου την οικονομία και τους καταναλωτές.

Το ζήτημα της απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας μέσα από τα τέσσερα ενεργειακά πακέτα θα εξετασθεί αναλυτικά στο 2^ο κεφάλαιο της παρούσης.

1.3 Μοντέλα οργάνωσης του τομέα της ενέργειας

Στον τομέα της ενέργειας η κρατική παρέμβαση εκδηλώθηκε μέσω δύο βασικών μοντέλων οργάνωσης και λειτουργίας των βιομηχανιών δικτύου. Από τη μία, το δημόσιο μονοπώλιο θέτει ολόκληρο τον τομέα υπό πλήρη κρατικό έλεγχο, επιβάλλοντας αυστηρές και περιοριστικές κρατικές παρεμβάσεις. Από την άλλη, η ελεύθερη αγορά συνδέεται με πιο ευέλικτες οργανωτικές δομές και ήπιες μορφές παρέμβασης.

1.3.1 Κρατικό μονοπώλιο

Ο ενεργειακός τομέας, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του, όπως η σύνδεσή του με τις δικτυακές υποδομές, η κοινωνική του διάσταση και η πολιτική του σημασία, υπήρξε αντικείμενο έντονων εθνικών κρατικών παρεμβάσεων και οργανώθηκε μονοπωλιακά στα

⁵ Ηλιόπουλος, Κ. (2014). *Ζητήματα Ευρωπαϊκού Δικαίου Ενέργειας*. Αντ. Ν. Σάκκουλας, σ.66-67.

ευρωπαϊκά κράτη. Οι αγορές ενέργειας, ως φυσικά μονοπώλια, διοικούνταν από μία μόνο επιχείρηση, γεγονός που μείωσε τα έξοδα κατασκευής και λειτουργίας σε σχέση με το κόστος που θα είχε η παρουσία πολλών ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στον ίδιο τομέα, κάτω από παρόμοιες συνθήκες και τεχνολογίες⁶.

Τα φυσικά μονοπώλια μετατράπηκαν σε νομικά μονοπώλια, αναλαμβάνοντας όλο το φάσμα της επιχειρηματικής δραστηριότητας από την παραγωγή μέχρι την παροχή υπηρεσιών στους καταναλωτές. Αυτές οι επιχειρήσεις ήταν δημόσιες και υπόκειντο σε κρατικό έλεγχο και ρυθμίσεις, με στόχο την αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών και την ενίσχυση των επενδύσεων σε τομείς υψηλού κινδύνου. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η δημιουργία μεγάλων κάθετων μονοπωλίων οδήγησε στη συγχώνευση διάσπαρτων επιχειρήσεων.

Τα μονοπώλια είχαν κάποια πλεονεκτήματα, όπως η καθολική και ισότιμη παροχή κοινωφελών αγαθών, σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές και τη χρήση προηγμένων τεχνολογιών. Η οικονομία κλίμακας, που επετεύχθη με την αύξηση της παραγωγής, βοήθησε στη μείωση του κόστους ανά καταναλωτή και έκανε δυνατή την αποπληρωμή των μεγάλων επενδύσεων σε κοινωφελείς ενεργειακές υποδομές.

Η ανάπτυξη του τομέα ενέργειας συνδέθηκε με τις αντιλήψεις του κοινωνικού κράτους και τη δημόσια υπηρεσία, σύμφωνα με την οποία η παροχή ενέργειας θεωρείται ουσιώδης για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου. Εφαρμόζονταν οι αρχές της συνεχούς και ισότιμης λειτουργίας της αγοράς, της προσαρμοστικότητας στις αλλαγές της ζήτησης, και της οικονομικότητας, με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.

Στο πλαίσιο αυτό, οι μονοπωλιακές επιχειρήσεις ήταν σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνες για τη διαχείριση της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα της ενέργειας. Το κράτος καθόριζε τους κανόνες για την ίδρυση, λειτουργία και στρατηγική αυτών των επιχειρήσεων, καθορίζοντας την τιμή και την ποιότητα των αγαθών και υπηρεσιών. Επίσης, οι καταναλωτές μπορούσαν να αντιτάξουν τα ατομικά τους δικαιώματα στις επιχειρήσεις, οι οποίες είχαν την υποχρέωση να τηρούν τις συνταγματικές επιταγές, ακόμη και όταν

⁶ Ηλιάδου, Α. (2012). Απελευθέρωση Αγοράς Ενέργειας κατά το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο. Στο Ν. Φαραντούρης, *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ.13-31.

οργανώνονταν ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου⁷. Κλείνοντας με το μονοπωλιακό μοντέλο οργάνωσης του τομέα, η παροχή ενεργειακών προϊόντων γίνεται με βάση τις αρχές της συνέχειας, της προσαρμοστικότητας, της οικονομικότητας, της καθολικότητας.

1.3.2 Απελευθερωμένη αγορά ενέργειας

Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας άρχισε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τη δεκαετία του 1990, ως μέρος της αναδιάρθρωσης των ενεργειακών αγορών σε πολλές αναπτυγμένες χώρες. Ο κύριος λόγος για αυτήν την αλλαγή ήταν οι εγγενείς αδυναμίες του μονοπωλιακού συστήματος, όπως η διαφθορά, η ρουσφετολογία, η υποβαθμισμένη παραγωγικότητα και η κακή ποιότητα υπηρεσιών. Η μετάβαση από το μονοπωλιακό καθεστώς σε έναν ανταγωνιστικό μοντέλο απαιτούσε την κατάργηση των κρατικών προνομίων και την εφαρμογή ενός ελεύθερου ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας. Η διαδικασία εισαγωγής κανόνων ανταγωνισμού σε πρώην μονοπωλιακές δομές αγοράς ονομάζεται «απελευθέρωση» ή «απορρύθμιση»⁸.

Το μοντέλο της απελευθερωμένης αγοράς, εδράζεται σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: α) την ενίσχυση του ανταγωνισμού μέσω του ανοίγματος της αγοράς σε νέες επιχειρήσεις, β) την εξασφάλιση ισότιμης και διαφανούς πρόσβασης στα ενεργειακά δίκτυα για όλους τους ενδιαφερόμενους (προμηθευτές και καταναλωτές), γ) τη δυνατότητα των καταναλωτών να επιλέγουν τον προμηθευτή τους ελεύθερα, στηριζόμενοι σε κριτήρια όπως η τιμή και η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, δ) τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών, εξυπηρετώντας καλύτερα το δημόσιο συμφέρον.

Η μετάβαση αυτή δεν συμβαίνει σε ένα νομικό κενό, αλλά μέσα σε ένα νέο ρυθμιστικό πλαίσιο, αποτελούμενο από τέσσερις ενεργειακές δέσμες κανονιστικών μέτρων, που προσπαθεί να ισορροπήσει τις ανάγκες του ανταγωνισμού με το γενικό συμφέρον και τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Το κράτος περιορίζεται στον ρυθμιστικό του ρόλο και αποσύρεται από την παροχή ενεργειακών αγαθών και υπηρεσιών, ενώ διασφαλίζει τις ελάχιστες ανάγκες και την προστασία των καταναλωτών. Η ανάγκη για την απελευθέρωση συνδέεται με διάφορους παράγοντες, όπως οι τεχνολογικές εξελίξεις, η ωρίμανση της ενεργειακής υποδομής και οι ενεργειακές κρίσεις που καθυστέρησαν την υλοποίηση

⁷ Ηλιάδου, Α. (2010). *Η διείσδυση του δημοσίου δικτύου στη ρύθμιση αγορών δικτύου*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ.13-31.

⁸ Βελεγράκη, Μ. (2005). *Η απορρύθμιση των κρατικών μονοπωλίων και η ηλεκτρική ενέργεια*, Νομικό Βήμα, σ. 1498, διαθέσιμο στο <https://dsabooks.diavoulefsi.gr/nob/29170> (πρόσβαση: 20.10.2024).

στρατηγικών σχεδίων. Ο στόχος είναι η βελτίωση της οικονομικής αποδοτικότητας, η εκμετάλλευση νέων τεχνολογιών, η μείωση του κόστους και η προσέλκυση επενδύσεων.

Στο πλαίσιο της απελευθερωμένης αγοράς, ο τομέας περιλαμβάνει τέσσερις βασικές δραστηριότητες: α) την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, β) τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου μέσω γραμμών υψηλής τάσης και αγωγών υψηλής πίεσης, γ) τη διανομή μέσω γραμμών μέσης και χαμηλής τάσης και αγωγών χαμηλής πίεσης, και δ) την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, που αποτελεί κυρίως εμπορική δραστηριότητα⁹. Η διαδικασία διαχωρίζει τις δραστηριότητες της αγοράς σε μονοπωλιακές (όπως τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής) και ανταγωνιστικές (όπως η παραγωγή και η προμήθεια). Στις ανταγωνιστικές δραστηριότητες, ο στόχος είναι η ελεύθερη αγορά και η επιλογή προμηθευτή, ενώ στις μονοπωλιακές δραστηριότητες, οι υπηρεσίες δικτύου παραμένουν υπό τον έλεγχο των αρχών, με τη δυνατότητα να έχουν και τρίτοι πρόσβαση.

Η σημαντικότερη συνέπεια της απελευθέρωσης για τις πρώην μονοπωλιακές επιχειρήσεις είναι η επιβολή υποχρέωσης διαχωρισμού των μονοπωλιακών και ανταγωνιστικών τους δραστηριοτήτων. Αυτός ο διαχωρισμός χωρίζεται σε τέσσερις κατηγορίες: α) Ο λογιστικός διαχωρισμός, που απαιτεί την τήρηση ξεχωριστών λογιστικών καταστάσεων για τις διάφορες δραστηριότητες του τομέα από τις ολοκληρωμένες επιχειρήσεις, β) Ο λειτουργικός διαχωρισμός, που επιβάλλει την ανεξαρτησία κατά τη λήψη αποφάσεων και τη λειτουργία των μονοπωλιακών τμημάτων της αγοράς, γ) Ο νομικός διαχωρισμός, ο οποίος συνίσταται στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν αποκλειστικά δραστηριότητες στα μονοπωλιακά τμήματα της αγοράς, και δ) Ο ιδιοκτησιακός διαχωρισμός, που απαιτεί τη δημιουργία χωριστής ιδιοκτησίας για τα μονοπωλιακά και τα ανταγωνιστικά τμήματα της αγοράς¹⁰.

Αξίζει να σημειωθεί πως για το λογιστικό διαχωρισμό θα γίνει εκτενής αναφορά στο κεφάλαιο που ακολουθεί και συγκεκριμένα, στην ανάλυση του τέταρτου ενεργειακού πακέτου. Ο διαχωρισμός αυτός αποτελεί βασικό στοιχείο για να διασφαλιστεί η διαφανής και ισότιμη πρόσβαση στο δίκτυο για όλες τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στην αγορά

⁹ Ηλιάδου, Α. (2012). Απελευθέρωση Αγοράς Ενέργειας κατά το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο. Στο Ν. Φαραντούρης, *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ.19.

¹⁰Ερμηνευτικό Σημείωμα της Επιτροπής "The unbundling regime" (16.01.2004), διαθέσιμο στο http://ec.europa.eu/energy/electricity/legislation/notes_for_implementation_en.htm (πρόσβαση: 23.10.2024)

ενέργειας, είτε πρόκειται για πρώην μονοπωλιακές είτε για νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις, ώστε να ανταγωνίζονται υπό ίσους και αμερόληπτους όρους. Οι παραπάνω θεμελιώδεις αρχές της διαδικασίας απελευθέρωσης της αγοράς στηρίζονται στην αρχή της μη διάκρισης, που απαιτεί την ισότιμη, αντικειμενική και διαφανή μεταχείριση όλων των συμμετεχόντων στην ανταγωνιστική αγορά, οι οποίοι έχουν πρόσβαση στις υποδομές ενέργειας και ενεργούν με βάση τις αρχές της οικονομικότητας και της αμεσότητας. Σύμφωνα με αυτή την αρχή, απαγορεύεται κάθε μορφή διακριτικής μεταχείρισης, είτε αναφορικά με την πρόσβαση στο δίκτυο, είτε ως προς το κόστος και τους όρους πρόσβασης, ειδικά όταν αυτό ευνοεί τις πρώην μονοπωλιακές κρατικές επιχειρήσεις¹¹.

1.4 Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ) και Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος (ΥΓΟΣ)

Το οργανωτικό πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς ενέργειας επεκτείνεται με τις έννοιες της κοινής ωφέλειας και του δημοσίου συμφέροντος, λόγω της θεμελιώδους σημασίας του ενεργειακού αγαθού για το άτομο και την κοινωνία. Παρά την ύπαρξη ανταγωνισμού και ιδιωτικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, και την απομάκρυνση από την έννοια της δημόσιας υπηρεσίας, το κράτος διατηρεί την αρμοδιότητα να προβαίνει σε ρυθμιστικές παρεμβάσεις και να επιβάλλει υποχρεώσεις για την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (ΥΚΩ) και καθολικής υπηρεσίας. Αυτό έχει στόχο την εξασφάλιση συνεχούς και ασφαλούς παροχής ενέργειας, την προστασία των καταναλωτών και του περιβάλλοντος, καθώς και την αποτροπή της δημιουργίας ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων ή μειονεκτημάτων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς.

Οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (ΥΚΩ) αποτελούν βασικό στοιχείο του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου και της κοινωνικής οικονομίας της αγοράς. Αυτές περιλαμβάνουν τομείς όπως η στέγαση, η παροχή νερού και ενέργειας, η διαχείριση αποβλήτων και λυμάτων, οι δημόσιες μεταφορές, η υγεία, οι κοινωνικές υπηρεσίες, η υποστήριξη της νεολαίας και των οικογενειών, ο πολιτισμός, και η επικοινωνία στην κοινωνία, όπως τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, το διαδίκτυο και η τηλεφωνία. Οι ΥΚΩ συμβάλλουν στην εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης για τους πολίτες και διασφαλίζουν την πρόσβαση όλων σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες. Προάγουν τη δικαιοσύνη, την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική ένταξη, διασφαλίζοντας ίση μεταχείριση για όλους τους πολίτες της ΕΕ.

¹¹ Μαρίνος, Μ. Θ. (2007). Θεσμικοί μηχανισμοί απελευθέρωσης δικτυακών αγορών. *ΕΕμπΔ 2007*, σ.511-541.

Αποτελούν επίσης σημαντικό παράγοντα για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αειφόρο ανάπτυξη. Οι ΥΚΩ λειτουργούν ως προστατευτικός μηχανισμός έναντι των πιο επιβλαβών κοινωνικών και περιφερειακών επιπτώσεων, στοχεύοντας στην καθολική πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες και στα θεμελιώδη δικαιώματα. Ο κύριος στόχος είναι να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι πολίτες της Ευρώπης έχουν πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες κοινής ωφελείας¹².

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες ΥΚΩ:

1. Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος (ΥΓΟΣ) (βασικές υπηρεσίες έναντι πληρωμής, π.χ. ταχυδρομικές υπηρεσίες),
2. Υπηρεσίες Μη Οικονομικού Χαρακτήρα (η νομοθεσία της ΕΕ για τον ανταγωνισμό δεν εφαρμόζεται σε δημόσιες υπηρεσίες χωρίς οικονομικό χαρακτήρα, π.χ. αστυνομία, εκπαίδευση κοινωνική ασφάλιση) και
3. Κοινωνικές (βασίζονται στην αλληλεγγύη και την ίση πρόσβαση, π.χ. κοινωνική στέγαση και υπηρεσίες απασχόλησης).

Οι Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος (ΥΓΟΣ) αναφέρονται σε βασικές υπηρεσίες που προσφέρονται από το κράτος στους πολίτες, όπως οι τηλεπικοινωνίες, οι δημόσιες μεταφορές και η διαχείριση αποβλήτων. Πρόκειται για δραστηριότητες εμπορικού χαρακτήρα που υπάγονται σε ειδικά δικαιώματα δημόσιας υπηρεσίας. Παρόλο που δεν καθορίζονται ρητά στις Συνθήκες, οι ΥΓΟΣ προκύπτουν από τη νομολογία της ΕΕ και τις αποφάσεις της Επιτροπής, δίνοντας στα κράτη μέλη διακριτική ευχέρεια στον ορισμό και την παροχή τους. Οι ΥΓΟΣ διακρίνονται από τον οικονομικό τους χαρακτήρα και την υποχρεωτική τους φύση¹³. Οι ΥΓΟΣ αφορούν ένα φάσμα συγκεκριμένων υπηρεσιών μέσω υπηρεσιών δικτύου, άρα και ενεργειακών, βάσει κριτηρίων καθολικότητας, συνέχειας και ποιότητας της υπηρεσίας με εύλογο κόστος και χάριν προστασίας των χρηστών.

Το άρθρο 106, παράγραφος 2, αποσκοπεί στο να εξισορροπήσει τη λειτουργία των δημόσιων επιχειρήσεων ως οργανισμών οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής με το συμφέρον της Ένωσης για τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς, διατηρώντας παράλληλα τους κανόνες του ανταγωνισμού. Σύμφωνα με το άρθρο 106 παράγραφος 2 της Συνθήκης

¹² Υπηρεσίες Κοινής Ωφελείας, διαθέσιμο στο https://www.eesc.europa.eu/el/policies/policy_areas/services-general-interest) (πρόσβαση: 23.10.2024).

¹³ Υπηρεσίες Γενικού Συμφέροντος, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/glossary/services-of-general-economic-interest.html> (πρόσβαση: 23.10.2024).

για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), οι επιχειρήσεις που διαχειρίζονται υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος ή λειτουργούν ως μονοπώλια με κερδοφόρα δραστηριότητα υπόκεινται στους κανόνες της ΣΛΕΕ, και ειδικότερα στους κανόνες ανταγωνισμού, εφόσον δεν παρεμποδίζεται η λειτουργία τους. Ωστόσο, αυτή η εφαρμογή των κανόνων δεν πρέπει να εμποδίζει την εκτέλεση των συγκεκριμένων καθηκόντων που έχουν ανατεθεί σε αυτές τις επιχειρήσεις. Η ανάπτυξη του εμπορίου δεν πρέπει να επηρεάζεται σε τέτοιο βαθμό που να αντιβαίνει στα συμφέροντα της Ένωσης.

Οι επιχειρήσεις που παρέχουν υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος μπορούν να αναφερθούν στο άρθρο 106 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ όταν η εφαρμογή άλλων νομικών κανόνων ενδέχεται να επηρεάσει αρνητικά την απόδοσή τους και να απειλήσει την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Τα κράτη μέλη έχουν ένα ευρύ, αν και όχι απεριόριστο, πεδίο διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά τον ορισμό των υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος. Η Επιτροπή μπορεί να αμφισβητήσει αυτόν τον ορισμό μόνο εάν υπάρχει πρόδηλο σφάλμα¹⁴.

Το άρθρο 14 ΣΛΕΕ ενισχύει τη θέση των υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος στο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η Ένωση και τα κράτη μέλη, εντός των πλαισίων των αντιστοίχων αρμοδιοτήτων τους, μεριμνούν ούτως ώστε οι ΥΓΟΣ να λειτουργούν βάσει αρχών και προϋποθέσεων, ιδίως οικονομικών και δημοσιονομικών και με γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο καθιερώνουν τις εν λόγω αρχές και καθορίζουν τις εν λόγω προϋποθέσεις, με την επιφύλαξη της αρμοδιότητας των κρατών μελών, τηρουμένων των Συνθηκών, για την παροχή, την ανάθεση και τη χρηματοδότηση των υπηρεσιών αυτών¹⁵.

Βάσει της αρχής του «*effet utile*» («αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας») και του άρθρου 106 ΣΛΕΕ, τα κράτη μέλη οφείλουν να μην περιορίζουν την εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας για τον ανταγωνισμό στους παρόχους δημόσιων υπηρεσιών, περιλαμβανομένων των δημοσίων εταιρειών ή των εταιρειών που απολαμβάνουν ειδικών προνομίων¹⁶. Είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν την εφαρμογή του ευρωπαϊκού δικαίου

¹⁴ Μενγκ-Παπαντώνη, Μ. (2013). *Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 17-29

¹⁵ Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής, ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 1 έως 388, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT> (πρόσβαση: 26.10.2024).

¹⁶ Η αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας, ή "*effet utile*," είναι ένα νομικό δόγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διασφαλίζει ότι οι διατάξεις του δικαίου της ΕΕ ερμηνεύονται και εφαρμόζονται με τρόπο που

ανταγωνισμού, το οποίο αποτελεί θεμελιώδη αρχή του οικονομικού συντάγματος της ΕΕ, στην επικράτειά τους¹⁷.

Το Πρωτόκολλο 26 της Συνθήκης της Λισαβόνας προσθέτει ένα νέο επίπεδο προστασίας για τις υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος. Ο ορισμός των υπηρεσιών αυτών εξαρτάται από την κρίση των κρατών μελών, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και ανάγκες τους. Εντούτοις, πρέπει να συμμορφώνονται με το ευρωπαϊκό δίκαιο, καθώς κάθε δραστηριότητα που επηρεάζει την αγορά θεωρείται οικονομική, ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς της επιχείρησης. Το Δικαστήριο της ΕΕ αναγνωρίζει ότι η παραχώρηση αποκλειστικών δικαιωμάτων σε εταιρίες εμποδίζει τον ανταγωνισμό, εκτός αν είναι απαραίτητη για την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, χωρίς να παρεμβαίνει στα συμφέροντα της Ένωσης.

Επιπλέον, το Άρθρο 36 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ) αναφέρεται επίσης, στην πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος. Συγκεκριμένα, η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται την πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως αυτό προβλέπεται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, σύμφωνα με τις Συνθήκες, προκειμένου να προαχθεί η κοινωνική και εδαφική συνοχή της Ένωσης.

Ειδικά στον τομέα της ενέργειας, οι ΥΓΟΣ περιλαμβάνουν σημαντικές υπηρεσίες, όπως η διανομή ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, καθώς και η ανάπτυξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ). Για παράδειγμα, σε ένα νησί που δεν είναι διασυνδεδεμένο με το ηπειρωτικό δίκτυο, το κράτος μπορεί να δημιουργήσει ΥΓΟΣ, ώστε οι κάτοικοι να έχουν πρόσβαση σε ενεργειακά αγαθά. Ωστόσο, για να γίνει αυτό αποδεκτό, απαιτείται πρώτα έλεγχος προδήλου σφάλματος, δηλαδή εξετάζεται αν υπάρχει ήδη λειτουργούσα αγορά για την εν λόγω υπηρεσία και, αν υπάρχει, αξιολογείται πόσο ικανοποιητική είναι, διότι ενδέχεται να παραβιαστούν κανόνες ανταγωνισμού με τη δημιουργία νέας αγοράς.

Κλείνοντας, αξιοσημείωτος είναι ο όρος της καθολικής υπηρεσίας. Το δικαίωμα της καθολικής υπηρεσίας, το οποίο αρχικά εφαρμόστηκε στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, επεκτάθηκε γρήγορα σε άλλους τομείς, όπως η ενέργεια και οι μεταφορές, μέσα στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς. Αυτό το δικαίωμα θεωρείται θεσμική εγγύηση για την

επιτυγχάνει τους στόχους τους πλήρως και αποτελεσματικά. Στόχος της είναι να διασφαλίσει ότι το δίκαιο της ΕΕ έχει την επιδιωκόμενη πρακτική επίδραση και δεν καθίσταται αναποτελεσματικό λόγω αντιφατικών εθνικών κανόνων ή πρακτικών.

¹⁷ Tóth, A. (2018). *Public Services and EU Competition Law*, pp.7-8, διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/325416921_Public_Services_and_EU_Competition_Law (πρόσβαση: 28.10.2024).

προστασία των κοινωνικά και οικονομικά ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Σχετικά με το περιεχόμενο του, η καθολική υπηρεσία απαιτεί τη διασφάλιση της ελεύθερης πρόσβασης σε ένα βασικό σύνολο θεμελιωδών υπηρεσιών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την καθημερινή ζωή, παρέχονται σε ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο ποιότητας και σε τιμές προσιτές για κάθε καταναλωτή, ανεξαρτήτως της γεωγραφικής του θέσης εντός του κράτους μέλους. Στο πλαίσιο της απελευθερωμένης αγοράς, η καθολική υπηρεσία λειτουργεί ως μια ελάχιστη εγγύηση που εξασφαλίζει την καθολική πρόσβαση στις εν λόγω υπηρεσίες και διασφαλίζει τη συνεχιζόμενη βελτίωση και διατήρηση της ποιότητάς τους, αν κριθεί αναγκαίο¹⁸.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας από τη θέσπιση 4 ενεργειακών πακέτων

Η διαδικασία για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας δεν ήταν απλή. Η σειρά πολύπλοκων νομοθετημάτων, δημιουργούσε έντονες τριβές εντός της Κοινότητας, αλλά και των κρατών μελών. Εξαιτίας της σχέσης των κρατών-μελών με τις καθετοποιημένες - μονοπωλιακές επιχειρήσεις, η απελευθέρωση συναντούσε εμπόδια από το Συμβούλιο των Υπουργών. Η Επιτροπή, αναλαμβάνοντας το δύσκολο έργο των διαπραγματεύσεων και τήρησης των ισορροπιών, συντέλεσε στην έκδοση του πρώτου ενεργειακού πακέτου κανονιστικών μέτρων για την απελευθέρωση της αγοράς.

2.1 Πρώτο Ενεργειακό Πακέτο

Η Οδηγία 96/92/EK αποτέλεσε το πρώτο βήμα για τη μετάβαση των εθνικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας από τη μονοπωλιακή τους συγκρότηση, σε συνθήκες ανταγωνισμού. Η διαδικασία προσαρμογής των κρατών μελών για τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς διευκολύνεται, καθώς σε πολλές περιπτώσεις τους δίνεται η δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ διαφορετικών λύσεων, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας απελευθερώνεται πλήρως, επιτρέποντας στα κράτη μέλη να επιλέξουν μεταξύ ενός συστήματος αδειοδότησης με διαφανή, αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια ή ενός συστήματος διαγωνισμού μέσω πρόσκλησης για υποβολή προσφορών. Παράλληλα, το «φυσικό μονοπώλιο» των δικτύων μεταφοράς υψηλής τάσης παραμένει, καθώς η μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας δεν απελευθερώνεται, όπως

¹⁸ Φορτσάκης, Θ., & Φαραντούρης, Ν. (2016). *Δίκαιο της Ενέργειας*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 49.

συμβαίνει με την παραγωγή. Ωστόσο, το δίκτυο μεταφοράς αποσπάται λειτουργικά από τις καθετοποιημένες μονοπωλιακές επιχειρήσεις και τίθεται υπό την εποπτεία και συντονισμό ενός ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την καλή κατάσταση του δικτύου, τη διαχείριση των ροών ενέργειας, κ.α.. Σχετικά με το δίκτυο διανομής (που αφορά τη μεταφορά της ηλεκτρικής ενέργειας από τα δίκτυα υψηλής τάσης στα δίκτυα μεσαίας και χαμηλής τάσης), δεν προβλέπεται προς το παρόν απελευθέρωση και ορίζεται Διαχειριστής δικτύου διανομής, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την εκμετάλλευση, τη συντήρηση του δικτύου, κ.α..

Επίσης, στις καθετοποιημένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε περισσότερους από έναν τομείς της αγοράς (παραγωγή, μεταφορά, διανομή, προμήθεια), απαιτείται ο διαχωρισμός συμφερόντων της δραστηριότητας μεταφοράς από οποιαδήποτε άλλα συμφέροντα και η υποχρέωση τήρησης χωριστών λογαριασμών, προκειμένου να αποφεύγονται οι αδικαιολόγητες επιδοτήσεις και άλλες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού. Στα κράτη-μέλη δίδεται η δυνατότητα να λάβουν προσωρινά μέτρα διασφάλισης σε περίπτωση αιφνίδιας κρίσης στην ενεργειακή αγορά, διαταράσσοντας στο ελάχιστο τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ενέργειας¹⁹.

Όσον αφορά τον τομέα του φυσικού αερίου, η Οδηγία 98/30/ΕΚ, αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια για σταδιακή και εναρμονισμένη απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου. Πιο συγκεκριμένα, δίνεται η διακριτική ευχέρεια στα κράτη-μέλη να διαπλάσουν τα ίδια το θεσμικό πλαίσιο εναρμονισμένης απελευθέρωσης της αγοράς και επιδιώκεται το άνοιγμα των αγορών φυσικού αερίου, με στόχο την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Στόχος της παρούσης, είναι η ανάπτυξη των δικτύων διανομής φυσικού αερίου. Απαιτείται ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων μιας καθετοποιημένης επιχείρησης φυσικού αερίου και συγκεκριμένα η μεταφορά, η διανομή και η αποθήκευση. Αυτό είναι εφικτό με την τήρηση υψηλού επιπέδου διαφάνειας στα λογιστικά των επιχειρήσεων φυσικού αερίου για όλες τις δραστηριότητες, προς αποφυγή διασταυρούμενων επιδοτήσεων. Ο καινοτόμος χαρακτήρας της εν λόγω Οδηγίας διαφαίνεται από την συμπερίληψη του LNG στο κανονιστικό πεδίο εφαρμογής της και την προώθηση περιβαλλοντικά φιλικών εγκαταστάσεων φυσικού αερίου. Επιπλέον, στις βασικές αρχές της, συγκαταλέγονται: α) η απελευθερωμένη αδειοδότηση κατασκευής και εκμετάλλευσης εγκαταστάσεων και

¹⁹Άρθρα 4-14 της Οδηγίας 96/92/ΕΚ, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A31996L0092> (πρόσβαση: 28.10.2024).

δικτύων φυσικού αερίου με διαφανή και αντικειμενική διαδικασία· β) πρόσβαση στο υφιστάμενο δίκτυο των εταιρειών φυσικού αερίου και των Επιλέξιμων πελατών, η οποία παρέχεται με όρους που είτε καθορίζονται ελεύθερα από τα ενδιαφερόμενα μέρη, είτε ρυθμίζονται στα βασικά τους σημεία από την αρμόδια αρχή κάθε Κράτους-μέλους· γ) δυνατότητα εγκατάστασης απευθείας αγωγού μεταξύ επιχειρήσεων φυσικού αερίου και επιλέξιμων πελατών²⁰.

2.2 Δεύτερο Ενεργειακό Πακέτο

Το δεύτερο πακέτο Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει μια σειρά σημαντικών νομοθετικών πράξεων που στοχεύουν στην ενίσχυση του ανταγωνισμού, στη διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας και στην προστασία των καταναλωτών στην εσωτερική αγορά ενέργειας. Το πακέτο αυτό περιλαμβάνει την Οδηγία 2003/54/EK, η οποία αντικατέστησε την Οδηγία 96/92/EK, για τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, τον Κανονισμό 1228/2003 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας, την Οδηγία 2003/55/EK, η οποία αντικατέστησε την Οδηγία 98/30/EK, για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, τον Κανονισμό 1775/2005 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και την Απόφαση 2003/796/EK της Επιτροπής που συστήνει την Ευρωπαϊκή Ομάδα Ρυθμιστικών Αρχών για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο. Όσον αφορά την ηλεκτρική ενέργεια, το δεύτερο ενεργειακό πακέτο εισάγει μια σειρά μέτρων που αποσκοπούν στην ενίσχυση του ανταγωνισμού και στη βελτίωση της προστασίας των καταναλωτών. Η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας αποκτά πλέον αυτοτελή υπόσταση, δίνοντας στους καταναλωτές τη δυνατότητα να επιλέξουν τον προμηθευτή τους, ενώ οι προμηθευτές αποκτούν το δικαίωμα να επιλέγουν τους καταναλωτές τους. Η αγορά οργανώνεται με βάση την αρχή της μη διάκρισης και την εφαρμογή κανόνων ανταγωνισμού, ενώ οι καταναλωτές διαχωρίζονται σε οικιακούς και μη οικιακούς, με το δικαίωμα όλων να συνάπτουν σύμβαση προμήθειας και να έχουν πρόσβαση στο δίκτυο διανομής από 01.07.2007.

Ταυτόχρονα, οι καθετοποιημένες επιχειρήσεις υποχρεούνται σε λογιστικό και λειτουργικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων τους, δηλαδή της παραγωγής, της μεταφοράς και της

²⁰ Άρθρα 4,12-23 της Οδηγίας 98/30/EK, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A31998L0030> (πρόσβαση: 28.10.2024).

διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, προκειμένου να αποφευχθούν στρεβλώσεις στην αγορά και να διασφαλιστεί ο αμερόληπτος ανταγωνισμός. Η ενέργεια αναγνωρίζεται ως Υπηρεσία Κοινής Ωφέλειας, με στόχο την αδιάλειπτη και ποιοτική παροχή ενέργειας σε όλους τους καταναλωτές. Η προστασία του κλίματος και η ενεργειακή αποδοτικότητα βρίσκονται στο επίκεντρο της πολιτικής, συνδέοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη με την ενεργειακή ασφάλεια.

Επιπλέον, δημιουργείται ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή σε κάθε κράτος-μέλος για την ενέργεια, η οποία θα εποπτεύει την αγορά, θα εξασφαλίζει τον ορθό ανταγωνισμό και θα προστατεύει τα συμφέροντα των καταναλωτών. Παράλληλα, η διαφάνεια στις τιμές και η ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με τις ανθρακούχες εκπομπές εντάσσονται στους στόχους της πολιτικής της ΕΕ, ενισχύοντας την περιβαλλοντική συνείδηση και τη διασφάλιση της δικαιοσύνης στην αγορά²¹.

Αναφορικά με το φυσικό αέριο, το δεύτερο ενεργειακό πακέτο αποσκοπεί στη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στην αγορά φυσικού αερίου. Τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής διαχωρίζονται λειτουργικά και λογιστικά, ενώ οι διαχειριστές αυτών των δικτύων αναλαμβάνουν τη λειτουργία τους με σκοπό την εξασφάλιση της αδιάλειπτης παροχής φυσικού αερίου. Ταυτόχρονα, οι καταναλωτές αποκτούν το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής προμηθευτή, ενώ οι προμηθευτές αποκτούν το δικαίωμα επιλογής πελατών. Συγκεκριμένα, από την 1η Ιουλίου 2004 για τους βιομηχανικούς πελάτες – και από την 1η Ιουλίου 2007 για τους οικιακούς πελάτες – είναι δυνατή η ελεύθερη επιλογή του προμηθευτή φυσικού αερίου. Επιπροσθέτως, υπάρχει πρόβλεψη διαχειριστών δικτύων μεταφοράς, διανομής, αποθήκευσης, LNG, όπως και διαχωρισμός διαχειριστών δικτύων μεταφοράς και διανομής και ενός διαχειριστή για τα συνδυασμένα δίκτυα π.χ. συνδυασμένο δίκτυο μεταφοράς, αποθήκευσης και διανομής.

Η ΕΕ επεκτείνει την εφαρμογή των κανόνων αυτών και στο βιοαέριο και το αέριο βιομάζας, ενισχύοντας τη μετάβαση σε καθαρές και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Επιπλέον, τίθενται μέτρα για την προστασία των καταναλωτών, προκειμένου να διασφαλιστεί η διαφάνεια των τιμών και η ποιότητα της παροχής φυσικού αερίου, ενώ παράλληλα προστατεύονται οι ευάλωτοι καταναλωτές²².

²¹Άρθρα 3,6-8 και 13-17 της Οδηγίας 2003/54/ΕΚ, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32003L0054> (πρόσβαση: 01.11.2024).

²²Άρθρα 3,5,7,9,11,15-21 και 26 της Οδηγίας 2003/55/ΕΚ, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0055&from=LT> (πρόσβαση: 01.11.2024).

2.3 Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο

Η Επιτροπή της ΕΕ προσπάθησε να εναρμονίσει και να απελευθερώσει σταδιακά τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, αλλά οι προσπάθειές της δεν απέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς προσέκρουσαν σε αντίθετα συμφέροντα και μακροχρόνιες μονοπωλιακές πρακτικές που επικρατούσαν σε πολλά κράτη-μέλη. Ο νομικός και λειτουργικός διαχωρισμός των δικτύων από τις υπόλοιπες δραστηριότητες δεν απέδωσε, καθώς οι καθετοποιημένες εταιρείες συνέχιζαν να ελέγχουν μεγάλα μερίδια αγοράς, με το ποσοστό τους να παραμένει άνω του 90% σε πολλές χώρες. Επιπλέον, οι νέες επενδύσεις, που ήταν κρίσιμες για την ανάπτυξη της αγοράς, καθυστερούσαν. Η απροθυμία των κρατών μελών να προχωρήσουν στη δημιουργία ενός ενιαίου διασυννοριακού δικτύου επιδείνωσε την κατάσταση. Αναγνωρίζοντας τα προβλήματα αυτά, η Επιτροπή προώθησε το 2007 την Ανακοίνωση «Ενεργειακή Πολιτική για την Ευρώπη», η οποία οδήγησε στο Τρίτο Πακέτο Απελευθέρωσης. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, η Επιτροπή πρότεινε τροποποιήσεις στις Οδηγίες 2003/54/EK και 2003/55/EK, προκειμένου να ενισχυθεί ο διαχωρισμός των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας. Τα κράτη μέλη ανταποκρίθηκαν στην πρόκληση αυτή, υιοθετώντας διαφορετικές οργανωτικές δομές. Ορισμένα κράτη δημιούργησαν εντελώς ανεξάρτητες εταιρείες για τη διαχείριση των δικτύων, ενώ άλλα δημιούργησαν νομικές οντότητες εντός των καθετοποιημένων εταιρειών. Ωστόσο, η εμπειρία έδειξε ότι όταν ο διαχειριστής του συστήματος μεταφοράς ανήκει σε καθετοποιημένη εταιρεία, ανακύπτουν τρία βασικά προβλήματα. Πρώτον, ο διαχειριστής του συστήματος μπορεί να ευνοεί τις συγγενείς εταιρείες του έναντι των ανταγωνιστών. Δεύτερον, η αμερόληπτη πρόσβαση σε πληροφορίες γίνεται προβληματική, καθώς η καθετοποιημένη εταιρεία ενδέχεται να χρησιμοποιεί κρίσιμες πληροφορίες για να ωφελήσει τα συμφέροντά της. Τρίτον, η έλλειψη επενδυτικών κινήτρων οδηγεί σε περιορισμένη ανάπτυξη των δικτύων, καθώς οι καθετοποιημένες επιχειρήσεις έχουν συμφέρον να περιορίσουν τις νέες επενδύσεις που θα μπορούσαν να προσελκύσουν νέους ανταγωνιστές στην αγορά τους²³.

²³ Heidecke, L., Kustova, I., Flickenschild, M., Dijkhof, Y., Larmi, I., Van Til, H., Van Benthem, M., Nguyen, N., & Ecorys. (2022). The revision of the third energy package for gas. In *Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies* (Report PE 734.009). European Parliament. p.29-35. Διαθέσιμη στο [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734009/IPOL_STU\(2022\)734009_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734009/IPOL_STU(2022)734009_EN.pdf) (πρόσβαση: 02.11.2024).

Το τρίτο ενεργειακό πακέτο περιλαμβάνει τον Κανονισμό 713/2009 για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών (ACER), τον Κανονισμό 714/2009 σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας, τον Κανονισμό 715/2009 για τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου, την Οδηγία 2009/72/EK για τους κοινούς κανόνες εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την Οδηγία 2009/73/EK ως προς τους κοινούς κανόνες εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου.

Στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, το τρίτο πακέτο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην απεξάρτηση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από την κρατική εξουσία. Η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας οικοδομείται επί τη βάση της αρχής της προσφοράς και της ζήτησης. Η Οδηγία 2009/72/EK, για τους κοινούς κανόνες στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, αντικαθιστά την Οδηγία 2003/54/EK και εισάγει σημαντικές αλλαγές, όπως το λογιστικό διαχωρισμό των επιχειρήσεων παραγωγής και προμήθειας από τις επιχειρήσεις μεταφοράς, με σκοπό την ενίσχυση του ανταγωνισμού. Δημιουργούνται επίσης ανεξάρτητοι Διαχειριστές Συστήματος Μεταφοράς και Διανομής, που αναλαμβάνουν τη διαχείριση των δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ ενισχύεται η διασυνοριακή συνεργασία και οι διασυνδέσεις μεταξύ των κρατών μελών για τη δημιουργία μιας ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Εφαρμόζονται επίσης κανόνες προστασίας των καταναλωτών, οι οποίοι εξασφαλίζουν διαφάνεια στις τιμές και τη δυνατότητα επιλογής προμηθευτή. Τέλος, προωθούνται προγράμματα δράσης για την ενεργειακή φτώχεια. Κατοχυρώνεται δικαίωμα πληροφόρησης των καταναλωτών από τους διαχειριστές σχετικά με την ενεργειακή κατανάλωση και εφαρμόζονται ευφυή συστήματα μέτρησης από τα κράτη-μέλη, καθιστώντας τη συμμετοχή των καταναλωτών ενεργότερη²⁴.

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 713/2009 για την ίδρυση του Οργανισμού Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) καθορίζει τη λειτουργία αυτού του οργανισμού, ο οποίος προωθεί τη συνεργασία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών και διασφαλίζει τη σωστή λειτουργία της εσωτερικής ενεργειακής αγοράς της ΕΕ, ενώ παρακολουθεί την εφαρμογή της νομοθεσίας και προτείνει βελτιώσεις για την ολοκλήρωσή της.

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 714/2009 ρυθμίζει την πρόσβαση στα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και προβλέπει διαφανείς διαδικασίες για τις διασυνοριακές ανταλλαγές,

²⁴ Άρθρα 4,6,9,13,24,30-37 της Οδηγίας 2009/72/EK, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex%3A32009L0072> (πρόσβαση: 02.11.2024).

υποστηρίζοντας τη διασυνοριακή συνεργασία και τη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης αγοράς ενέργειας. Σημαντικό επίτευγμα του εν λόγω Κανονισμού, είναι η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτύου Διαχειριστών του Συστήματος Ηλεκτρικής Ενέργειας (ENTSO-E).

Αναφορικά με το φυσικό αέριο, το τρίτο ενεργειακό πακέτο ασχολείται με την προώθηση διμερούς και περιφερειακής αλληλεγγύης, την συνεργασία των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών, την επίτευξη ισότιμων όρων ανταγωνισμού και την εδραίωση εχεμύθειας μεταξύ των διαχειριστών των δικτύων. Συγκεκριμένα, Οδηγία 2009/73/EK, που αφορά την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, αναθεωρεί την Οδηγία 2003/55/EK και εισάγει παρόμοιες ρυθμίσεις για το φυσικό αέριο. Προβλέπεται και εδώ ο διαχωρισμός των δραστηριοτήτων μεταφοράς και διανομής από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας, καθώς και η δημιουργία ανεξάρτητων Διαχειριστών Συστήματος Μεταφοράς και Διανομής για τα δίκτυα φυσικού αερίου. Επιπλέον, ενισχύεται το δικαίωμα των καταναλωτών για ελεύθερη επιλογή προμηθευτή και προωθείται η διασυνοριακή συνεργασία για τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού (π.χ. μέσω συντονισμού εθνικών μέτρων έκτακτης ανάγκης)²⁵.

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 715/2009 ρυθμίζει την πρόσβαση στα δίκτυα φυσικού αερίου και ενισχύει την ανταγωνιστικότητα στην αγορά φυσικού αερίου, θέτοντας κανόνες για τις διασυνοριακές διασυνδέσεις και τη συνεργασία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Σημαντικό επίτευγμα του εν λόγω Κανονισμού, είναι η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Δικτύου Διαχειριστών του Συστήματος Φυσικού Αερίου(ENTSO-G), με στόχο την ολοκλήρωση και λειτουργία της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου και τη διασυνοριακή εμπορία και να εξασφαλίσουν τη βέλτιστη διαχείριση, τη συντονισμένη λειτουργία και την ορθή τεχνική εξέλιξη του ευρωπαϊκού δικτύου μεταφοράς φυσικού αερίου²⁶.

Όσον αφορά στην ελληνική έννομη τάξη, σημαίνουσα καινοτομία της τρίτης δέσμης μέτρων αποτελεί η απέκδυση του Υπουργού Ανάπτυξης από την δυνατότητα ελέγχου νομιμότητας επί των κανονιστικών πράξεων της ΡΑΕ (πλέον ΡΑΑΕΥ), με την ρυθμιστική αρχή να αποκτά αυτοτελή νομική προσωπικότητα.

²⁵ Άρθρα 5-7,9,12-14,16,17,24,30-38 της Οδηγίας 2009/73/EK, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32009L0073> (πρόσβαση: 02.11.2024).

²⁶ Άρθρα 4,5,8 του Κανονισμού (ΕΚ) 715/2009, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0715> (πρόσβαση: 02.11.2024).

2.4 Τέταρτο Ενεργειακό Πακέτο

Με επίκεντρο τη μείωση των εκπομπών CO₂ και την ενίσχυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, το τέταρτο Ενεργειακό Πακέτο της ΕΕ, το οποίο εγκρίθηκε το 2019 και τίθεται σε ισχύ το 2020, στοχεύει κυρίως στη συνέχιση της ενεργειακής μετάβασης, την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας και τη διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού. Στην ενεργειακή αυτή δέσμη έχει αποδοθεί ο τίτλος : Clean Energy for all Europeans. Περιλαμβάνει μια σειρά σημαντικών νομοθετημάτων που αποτελούν ουσιαστικά μέσα για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Αρχικά, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943 σχετικά με την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας επικεντρώνεται στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας της ΕΕ, ενισχύοντας τη διασύνδεση και την ολοκλήρωσή της. Προβλέπει την ενίσχυση των διασυνοριακών ροών, την προώθηση της ενεργειακής μετάβασης και τη δημιουργία κοινών κανόνων για τη διαχείριση της ηλεκτρικής ενέργειας στην ΕΕ. Εισάγει την "καθαρής ενέργειας" στρατηγική με στόχο την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας και της αειφορίας (κατανομή δυναμικότητας και διαχείριση συμφόρησης), την αξιοποίηση των πόρων των κρατών-μελών και την παρακολούθηση του ENTSO-E από τον ACER²⁷. Προκειμένου να γίνει αντιληπτό πόσο ζωτικής σημασίας είναι η ενεργειακή ασφάλεια σε αυτή την ενεργειακή δέσμη, άξιοι αναφοράς είναι οι Κανονισμοί (ΕΕ) 2019/941 και 2019/942, οι οποίοι σχετίζονται με την αντιμετώπιση κινδύνων έκτακτης ανάγκης στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και την ίδρυση του ACER αντίστοιχα, δίνοντας του διευρυμένα καθήκοντα ως προς την εποπτεία και το συντονισμό διαχείρισης κρίσεων, πέρα από τις ρυθμιστικές αρχές ενέργειας.

Η Οδηγία 2019/944 της ΕΕ για τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας ενισχύει και τροποποιεί τους κανονισμούς της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Κύριος στόχος της είναι να ενισχύσει τους διασυνοριακούς δεσμούς και τη συνεργασία των ρυθμιστικών αρχών προκειμένου να προωθήσει την ενεργειακή αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Επιπλέον, έμφαση δίνεται στην προστασία των καταναλωτών αλλά και στην ανάγκη ενεργότερης συμμετοχής τους στην αγορά ενέργειας, αποτελώντας την καρδιά της ενεργειακής μετάβασης. Η ενίσχυση της

²⁷Άρθρα 4,12,14,20,24,28-32, 34,52 του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/943, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0943&from=ES> (πρόσβαση: 02.11.2024).

αποτελεσματικότητας της αγοράς και η ενίσχυση των μηχανισμών διαχείρισης της ζήτησης αποτελούν πρόκληση²⁸.

Εντούτοις, όσον αφορά στο φυσικό αέριο, έχει εκδοθεί η Οδηγία υπ' αριθμόν 2019/ 692 που στοχεύει στην επέκταση εφαρμογής του ενωσιακού κεκτημένου σε τρίτες χώρες, εκτός της εν στενή εννοίας Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν αλλάζει το περιεχόμενο της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ, απλώς τροποποιούνται κάποια άρθρα. Στοχεύει στην ενίσχυση της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου στην ΕΕ, διευκολύνοντας τη διασυνοριακή συνεργασία και τη λειτουργία των διασυνδέσεων μεταξύ κρατών-μελών. Προβλέπει τη βελτίωση της πρόσβασης στα δίκτυα φυσικού αερίου για την ενίσχυση του ανταγωνισμού και τη διαφάνεια, ενώ ενισχύει τον ρόλο των ανεξάρτητων Διαχειριστών Συστήματος Μεταφοράς. Η Οδηγία ενισχύει επίσης την ενεργειακή ασφάλεια και τη διαφοροποίηση των πηγών εφοδιασμού, ενθαρρύνοντας τις διασυνοριακές ροές αερίου και προστατεύοντας τα δικαιώματα των καταναλωτών για ελεύθερη επιλογή προμηθευτή. Συνολικά, στοχεύει στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου και την προώθηση της ανταγωνιστικότητας στην ΕΕ²⁹.

Η Οδηγία (ΕΕ) 2018/2002 τροποποιεί την Οδηγία 2012/1227/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση κι επιβάλλει στα κράτη-μέλη την υποχρέωση εξοικονόμησης ενέργειας και μεγιστοποίησης της ενεργειακής απόδοσης, τον εκσυγχρονισμό της μέτρησης κατανάλωσης φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και της μέτρησης για θέρμανση, ψύξη και γενικότερη οικιακή χρήση³⁰.

Στο σημείο αυτό, δεν μπορούν να αγνοηθούν και οι νομοθετικές πράξεις που σχετίζονται με τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Ο Κανονισμός 2018/1999 της ΕΕ, γνωστός και ως κανονισμός για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης, καθορίζει ένα πλαίσιο για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της ενεργειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος του είναι η ενίσχυση της εφαρμογής της Ενεργειακής Ένωσης και της στρατηγικής της ΕΕ για την ενέργεια και το κλίμα και η διασφάλιση της επίτευξης των ενεργειακών και κλιματικών στόχων έως το 2030 και το 2050. Ο παρών κανονισμός θεσπίζει διαδικασίες υποβολής και παρακολούθησης των εθνικών σχεδίων για την

²⁸Άρθρα 3-12 και 18-29 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/944, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0944> (πρόσβαση: 05.11.2024).

²⁹Άρθρο 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/692, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0692&from=PL> (πρόσβαση: 05.11.2024).

³⁰Άρθρο 1 της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/2002, διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2002&from=NL> (πρόσβαση: 06.11.2024).

ενέργεια και το κλίμα από τα κράτη μέλη, διασφαλίζει τη διαφάνεια, εφαρμόζει μέτρα και ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Ταυτόχρονα, προωθεί την ενσωμάτωση της βιώσιμης ανάπτυξης, της ενεργειακής απόδοσης και της καθαρής ενέργειας στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ³¹.

Πριν την Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001, δεν υπήρχαν κανόνες για τη δημιουργία εσωτερικής αγοράς για τις ΑΠΕ. Η Οδηγία 2001/77/ΕΚ και αργότερα η Οδηγία 2009/28/ΕΚ, η οποία την αντικατέστησε, προσπάθησαν να εναρμονίσουν το καθεστώς στήριξης των ΑΠΕ, κυρίως μέσω της προώθησης παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, τη στήριξη έργων και επενδύσεων, επιβολής δεσμευτικών εθνικών στόχων για κάθε κράτος-μέλος ξεχωριστά και παροχής δυνατότητας στρατηγικής συνεργασίας και ανάληψη κοινών έργων για παραγωγή ΑΠΕ μεταξύ κρ-μ και κρ-μ με τρίτες χώρες. Η Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 για την Προώθηση της Χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (RED II) επικαιροποιεί και επεκτείνει τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενσωμάτωση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έως το 2030. Εισάγει την έννοια των "καθαρών" καυσίμων και προωθεί την ανάπτυξη τεχνολογιών που στοχεύουν στη μείωση των εκπομπών CO₂, ενισχύοντας έτσι την ενεργειακή μετάβαση και τη βιώσιμη ανάπτυξη στην ΕΕ. Η συγκεκριμένη οδηγία δημιουργεί ένα κοινό πλαίσιο για την προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και περιλαμβάνει κανόνες για την οικονομική υποστήριξη της ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, την αυτοκατανάλωση αυτής της ενέργειας, τη χρήση της στον τομέα της θέρμανσης, της ψύξης και των μεταφορών, καθώς και τις διοικητικές διαδικασίες αδειοδότησης για έργα ΑΠΕ, με σκοπό τη μείωση των διοικητικών εμποδίων³².

Κλείνοντας το δεύτερο κεφάλαιο, επί της ουσίας, με την τέταρτη ενεργειακή δέσμη κανονιστικών μέτρων, προωθείται ο τέλειος λογιστικός διαχωρισμός των δραστηριοτήτων παραγωγής, προμήθειας, διανομής και μεταφοράς ενέργειας, ώστε η εταιρεία διαχείρισης του δικτύου να εστιάζει μόνο σε αυτή τη δραστηριότητα. Ωστόσο, ο ιδιοκτησιακός διαχωρισμός, εντούτοις, η διαχείριση του δικτύου να μην ανήκει σε καθετοποιημένη επιχείρηση, προκάλεσε πλήθος αντιδράσεων από τα κράτη-μέλη και είχε ως αποτέλεσμα να δοθούν δύο εναλλακτικές λύσεις. Η πρώτη εναλλακτική λύση που δόθηκε συνίσταται στο σύστημα του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος (ISO). Εν προκειμένω, διατηρείται

³¹Άρθρα 4-7 του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1999> (πρόσβαση: 05.11.2024).

³²Άρθρα 4-11 και 15-19 της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/2001, διαθέσιμα στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2001> (πρόσβαση: 06.11.2024).

το υπάρχον ιδιοκτησιακό καθεστώς του συστήματος μεταφοράς, ωστόσο, διορίζεται ανεξάρτητος διαχειριστής, ένας τρίτος, που επωμίζεται την λειτουργία, την ανάπτυξη και την συντήρηση του δικτύου. Ως προς τη δεύτερη εναλλακτική που δύναται να υποκαταστήσει το μοντέλο του ownership unbundling, πρόκειται για το σύστημα Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς (ΙΤΟ), όπου διατηρείται μεν το ιδιοκτησιακό καθεστώς, υπό ορισμένες προϋποθέσεις διατηρείται μέρος της ολοκληρωμένης επιχείρησης, διαμορφώνοντας ανεξάρτητη νομική υπόσταση, συνήθως μέσω της δημιουργίας νέας θυγατρικής εταιρείας.

Κεφάλαιο Τρίτο

Ρύθμιση της αγοράς ενέργειας: Η ελληνική πραγματικότητα

Η ρύθμιση της αγοράς αναφέρεται στους κανόνες, τις οδηγίες και τους κανονισμούς ή κώδικες που εκδίδονται πριν από την έναρξη της δραστηριότητας των συμμετεχόντων στην αγορά, και στους οποίους πρέπει να συμμορφώνονται όλοι οι συμμετέχοντες. Η ρύθμιση αποτελεί μία από τις πιο ισχυρές μορφές δημόσιας παρέμβασης στην οικονομία³³. Σε ένα πλαίσιο φιλελεύθερης οικονομίας, η κρατική παρέμβαση είναι απαραίτητη, εφόσον δεν υποκαθιστά τις ιδιωτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες. Αυτή η παρέμβαση αποτελεί βασικό «εργαλείο», ιδιαίτερα στους τομείς της οικονομίας που έως πρόσφατα ήταν μονοπωλιακοί και πλέον λειτουργούν σε συνθήκες ανταγωνισμού³⁴. Ο στόχος της ρύθμισης είναι να υποστηρίξει την ομαλή λειτουργία του υγιούς ανταγωνισμού, τόσο μέσω της εποπτείας της αγοράς όσο και με την επιβολή κανόνων που περιορίζουν την αντι-ανταγωνιστική συμπεριφορά των πρώην κρατικών μονοπωλίων. Η ρύθμιση ως νομική δραστηριότητα περιλαμβάνει τη θέσπιση νομικών κανόνων που σχετίζονται με τη λειτουργία της αγοράς, καθώς και τον έλεγχο της εφαρμογής αυτών των κανόνων από τα αρμόδια ρυθμιστικά όργανα³⁵. Βάσει αυτών, το δύσκολο ρόλο της ρύθμισης του ενεργειακού τομέα, ανέλαβε η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας.

³³ Morgan B., Yeung K. (2009), *An Introduction to Law and Regulation*, 2^η έκδ., σ 17, σ 41 επ.

³⁴ Ηλιάδου Α. (2010), *Η διείσδυση του δημοσίου δικαίου στην ρύθμιση αγορών δικτύου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 103.

³⁵ Πανάγο Θ. Κ. (2012), *Το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς ενέργειας*, Εκδόσεις Αν. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σ. 19.

3.1 Η ίδρυση και ο ρόλος της ΡΑΕ κατά τις επιταγές του πρώτου ενεργειακού πακέτου

Η πρώτη ενεργειακή δέσμη παρουσίαζε μια γενική αναφορά χωρίς να απαιτεί τη δημιουργία ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών στις εσωτερικές αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Συγκεκριμένα, πρόβλεπε ότι τα κράτη μέλη θα ορίζουν ανεξάρτητες αρχές, αρμόδιες για την ταχεία επίλυση διαφορών, οι οποίες θα αφορούσαν διαπραγματεύσεις ή άρνηση πρόσβασης στο δίκτυο³⁶. Επίσης, για να διευκολυνθεί το έργο τους, οι νέες αρχές θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στους λογαριασμούς των επιχειρήσεων της αντίστοιχης αγοράς. Από μια τελική σκοπιά, η δημιουργία τέτοιων αρχών βασιζόταν σε μια καθιερωμένη διεθνή πρακτική, η οποία είχε ως στόχο την απελευθέρωση των αγορών ενέργειας και την εύρεση των κατάλληλων φορέων για την αποτελεσματική εφαρμογή του απαραίτητου ρυθμιστικού πλαισίου. Στη συνέχεια, η απαίτηση για ανεξαρτησία των αρχών από τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε δύο διαστάσεις: αντικειμενικά εξασφάλιζε την ανεξαρτησία της Αρχής από τις εθνικές κυβερνήσεις και τους συμμετέχοντες στην ενεργειακή αγορά, ενώ υποκειμενικά διασφάλιζε ότι τα μέλη της Αρχής θα εκτελούσαν τα καθήκοντά τους αμερόληπτα, χωρίς να επηρεάζονται από πολιτικές πιέσεις ή κυβερνητικές εντολές³⁷.

Στο πλαίσιο αυτό, τα ευρωπαϊκά κράτη ανέλαβαν πρωτοβουλία και ίδρυσαν τέτοιες αρχές. Στην Ελλάδα, το άρθρο 4 του ν. 2773/1999 καθιέρωσε την ανεξάρτητη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, η οποία ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2000, με σκοπό να ρυθμίζει τον ενεργειακό τομέα. Διέπεται από το διοικητικό δίκαιο λόγω της φύσης της ως διοικητική αρχή, αλλά και λόγω των διοικητικών αρμοδιοτήτων που της ανατέθηκαν στον τομέα της ενέργειας. Διαφοροποιείται από τη διοικητική δομή της Γραμματείας, βάσει και του άρθρου 7 του ν.2773/1999. Παρά το γεγονός ότι ο αρχικός νόμος αναγνώριζε την διοικητική αυτοτέλεια της Αρχής, στην πορεία φαίνεται να υπονόμει την ανεξαρτησία της μέσω εποπτείας από τον Υπουργό Ανάπτυξης, ο οποίος μπορούσε να ελέγχει τη νομιμότητα των πράξεών της και να ασκεί πειθαρχικό έλεγχο. Αντιθέτως, υπήρξε η αντίληψη ότι η Αρχή υπολειπόταν σε νομική προσωπικότητα, υπάγονταν στον έλεγχο του Υπουργού και κατ' επέκταση εμποδίζε την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα. Η οικονομική αυτοτέλεια της Αρχής, που κρίθηκε κρίσιμη για την ανεξαρτησία της, αρχικά προβλέφθηκε με το άρθρο 6 του ν. 2773/1999 και ενισχύθηκε με τον ν. 2837/2000,

³⁶ Μενγκ-Παπαντώνη, Μ. (2003). *Το δίκαιο της Ενέργειας*. Νομική Βιβλιοθήκη, σ.171

³⁷ Πανάγος, Θ. (2012). *Το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς ενέργειας*. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σ.43-44

δίνοντάς της τη δυνατότητα να διαχειρίζεται ίδιους πόρους, προερχόμενους από τέλη επιβαλλόμενα στις επιχειρήσεις του τομέα ενέργειας ή τέλη αδειών ή πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνών οργανισμών, όπως επιδοτήσεις κι επιχορηγήσεις, ενώ τα οικονομικά της υπόκεινται σε έλεγχο από το Ελεγκτικό Συνέδριο. Ωστόσο, η προσάρτηση του προϋπολογισμού της Αρχής στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Ανάπτυξης εγείρει αμφιβολίες για την πλήρη οικονομική αυτοτέλεια.

Η ΡΑΕ αρχικά απαρτιζόταν από πέντε μέλη επιλεγμένα βάσει αυστηρών κριτηρίων διορισμού και παρέχει εγγυήσεις ανεξαρτησίας τόσο προσωπικής όσο και λειτουργικής, ενώ η θητεία τους είναι πενταετής, ανανεώσιμη μόνο μία φορά και δεν μπορεί να διακοπεί εκτός συγκεκριμένων περιπτώσεων. Στη συνέχεια όμως με το ν. 3377/2005 ορίστηκε ότι η Αρχή αποτελείται από επτά (7) μέλη. Η ανεξαρτησία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας διασφαλίζεται μέσω της αρχής της αμεροληψίας και της καλής διακυβέρνησης, με τη θέσπιση περιορισμών στην επιχειρηματική και επαγγελματική δραστηριότητα των μελών της. Ο ιδρυτικός νόμος προβλέπει αυστηρές απαγορεύσεις για τα διοικητικά μέλη της Αρχής, ώστε να μην έχουν συμφέροντα στον ρυθμιζόμενο τομέα ή να συμμετέχουν σε επιχειρήσεις του κλάδου, είτε πριν είτε κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Εάν προκύψει ασυμβίβαστο, τα μέλη οφείλουν να δηλώσουν αποχή καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας τους³⁸.

Σε επίπεδο εκπροσώπησης, η ΡΑΕ εκπροσωπείται από τον Πρόεδρό της, ή σε περίπτωση απουσίας του από τον Αντιπρόεδρό της. Η δυνατότητα της ΡΑΕ να εκπροσωπεί τον εαυτό της στις δικαστικές διαδικασίες ήταν εξ αρχής δεδομένη, όμως για να αποφευχθεί οποιαδήποτε αμφισβήτηση, προστέθηκε ρητώς αυτή η ικανότητα στον νόμο.

Το πλαίσιο λειτουργίας της Αρχής είναι πλήρως οργανωμένο, με μηχανισμούς και διαδικασίες που ελέγχουν τη δράση της και αποτρέπουν την αυθαίρετη εξουσία. Για τη διαφάνεια στις αποφάσεις της, προβλέπονται μέτρα όπως η δημόσια διαβούλευση, η δημοσίευση των αποφάσεων και των αιτίων τους, ενώ παράλληλα υιοθετούνται μέτρα για την υποβολή ετήσιας έκθεσης στο Κοινοβούλιο, τη διοικητική και δικαστική επιθεώρηση της νομιμότητας των πράξεών της, και έλεγχος των οικονομικών στοιχείων της Αρχής³⁹.

³⁸ Άρθρα 4-7 του ν.2773/1999, διαθέσιμα στο <https://www.rae.gr/wp-content/uploads/2021/01/N2773.pdf> (πρόσβαση: 08.11.2024).

³⁹ Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, Έκθεση Πεπραγμένων Ιανουάριος 2003 - Μάρτιος 2004, διαθέσιμη στο https://www.rae.gr/wp-content/uploads/2020/12/report2003_2004.pdf (πρόσβαση: 08.11.2024).

Τέλος, το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της Αρχής περιλαμβάνει μηχανισμούς και διαδικασίες για τη διασφάλιση της διαφάνειας, καθώς και ελέγχους για τη νομιμότητα των αποφάσεών της, ενώ η συμβατότητά του με το ενωσιακό δίκαιο είχε τεθεί υπό συζήτηση, κυρίως λόγω του ρόλου του Υπουργού Ανάπτυξης στην επιλογή των μελών της Αρχής και στην περιορισμένη αρμοδιότητά της.

Είναι αξιοσημείωτο ότι υπό την επίδραση του πρώτου ενεργειακού πακέτου και με βάση τον ιδρυτικό της νόμο, η ΡΑΕ είχε σαφώς καθορισμένο ρόλο και περιορισμένες αρμοδιότητες, κυρίως γνωμοδοτικού χαρακτήρα και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις αποφασιστικές. Συγκεκριμένα, το άρθρο 5 του ν. 2773/1999 ανέθετε στη ΡΑΕ αρμοδιότητες που σχετίζονταν κυρίως με την ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία ήταν η πρώτη που υπήρξε πεδίο απελευθέρωσης σύμφωνα με τις απαιτήσεις του κοινοτικού δικαίου. Ο ιδρυτικός νόμος της ΡΑΕ προέβλεπε:

- Γενική αρμοδιότητα παρακολούθησης και ελέγχου όλων των τομέων της ενεργειακής αγοράς (ηλεκτρισμός, αέριο, πετρελαιοειδή, ΑΠΕ), προτείνοντας μέτρα βελτίωσης.
- Συμμετοχή στην προ-κοινοβουλευτική νομοθετική διαδικασία με δυνατότητα υποβολής εισηγήσεων για την εφαρμογή κανόνων ανταγωνισμού και προστασίας καταναλωτών.
- Παροχή απλής, μη δεσμευτικής γνώμης προς τον Υπουργό Ανάπτυξης για την χορήγηση και ανάκληση αδειών, κυρίως στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας.
- Παρακολούθηση και έλεγχος της άσκησης των δικαιωμάτων που απορρέουν από τις χορηγούμενες άδειες και πρόσβαση σε στοιχεία σχετικά με τα πρόσωπα που δραστηριοποιούνται στην ενέργεια.
- Γνώμη για την έκδοση κανονιστικών πράξεων που διέπουν την λειτουργία της αγοράς ενέργειας.
- Περιορισμένη αποφασιστική εξουσία, κυρίως για την επιβολή κυρώσεων, όπως πρόστιμα ή πρόταση για ανάκληση αδειών.
- Διαιτητική εξουσία για την επίλυση διαφορών μεταξύ των συμμετεχόντων στην αγορά.

- Ανάλυση των αρμοδιοτήτων για τον ενεργειακό σχεδιασμό της χώρας, που μέχρι τότε είχαν ανατεθεί στο Σώμα Ενεργειακού Ελέγχου και Σχεδιασμού, το οποίο είχε καταργηθεί.
- Ενημέρωση της Επιτροπής για την πρόοδο της απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και συνεργασία με αντίστοιχες αρχές άλλων κρατών και διεθνείς οργανισμούς.

Αυτό το ρυθμιστικό πλαίσιο ενισχύθηκε περαιτέρω με το ν. 2941/2001, το οποίο ενίσχυσε την εξουσία της ΡΑΕ να εγκρίνει τις λεπτομέρειες εφαρμογής των βασικών κανονισμών της αγοράς. Αυτή η αρμοδιότητα, αν και φαινομενικά μικρή, ήταν σημαντική για την ενίσχυση του ρυθμιστικού της ρόλου και την πρόληψη προβλημάτων στην αγορά μέσω των ειδικών κανόνων λειτουργίας. Με το ν. 3054/2002, η ΡΑΕ απέκτησε γνωμοδοτική αρμοδιότητα για περιορισμένα θέματα στον τομέα των πετρελαιοειδών, ενώ με το ν. 3175/2003 επεκτάθηκαν οι αρμοδιότητές της, κυρίως για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την εφαρμογή του δικαιώματος επιλογής προμηθευτή φυσικού αερίου.

Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, σύμφωνα με τον νόμο 2773/1999, ανέλαβε τις αρμοδιότητες του Σώματος Ενεργειακού Ελέγχου και Σχεδιασμού, το οποίο είχε συσταθεί με το νόμο 2364/1995, ειδικότερα στον τομέα του φυσικού αερίου. Έτσι, η ΡΑΕ απέκτησε διευθυντική αρμοδιότητα για τη διανομή φυσικού αερίου στις πόλεις, ασκώντας έλεγχο και γνωμοδοτήσεις σχετικά με τις Άδειες Διανομής Φυσικού Αερίου, τη θέσπιση κανονισμών και την παρακολούθηση της τήρησης των όρων αυτών. Συγκεκριμένα, η ΡΑΕ ελέγχει την τήρηση των όρων των Αδειών Διανομής, γνωμοδοτεί για ειδικότερους όρους και προϋποθέσεις που μπορεί να περιλαμβάνονται σε αυτές, και για τη χορήγηση αδειών διανομής σε νέες εταιρείες εκτός των υφιστάμενων εταιρειών διανομής αερίου (ΕΔΑ) και εταιρειών παροχής αερίου (ΕΠΑ). Επίσης, η ΡΑΕ είναι υπεύθυνη για τη θέσπιση κανονισμών για τις εγκαταστάσεις αερίου, περιλαμβανομένων των θεμάτων ασφάλειας και λειτουργίας των συστημάτων μεταφοράς, αποθήκευσης και διανομής φυσικού αερίου.

Η ΡΑΕ απαιτεί από τις ΕΠΑ και ΕΔΑ να παρέχουν κάθε απαραίτητη πληροφορία και στοιχείο και γνωμοδοτεί για τις διαδικασίες επίλυσης διαφορών μεταξύ καταναλωτών και εταιρειών διανομής. Η Αρχή έχει και την ευθύνη για την έγκριση των πενταετών Προγραμμάτων Ανάπτυξης που υποβάλλονται από τους αδειούχους, για την αποφυγή διακρίσεων μεταξύ καταναλωτών κατά τη σύνδεση και παροχή φυσικού αερίου, ενώ εγκρίνει τυχόν ειδικούς

όρους για τη σύνδεση ή παροχή φυσικού αερίου, όταν κρίνεται αναγκαίο για την ανάπτυξη της αγοράς. Επιπλέον, η ΡΑΕ παρακολουθεί τις τροποποιήσεις στους Γενικούς Όρους Συναλλαγών των αδειούχων και είναι υπεύθυνη για την έγκριση των τελών σύνδεσης και των τιμολογίων παροχής φυσικού αερίου, ενώ ορίζει τα επίπεδα τιμολογίων όταν το Συνολικό Σχετικό Έσοδο του Αδειούχου υπερβαίνει το 110% του Μέγιστου Επιτρεπόμενου Εσόδου. Με την χορήγηση των Αδειών Διανομής στις ΕΠΑ Θεσσαλονίκης, Θεσσαλίας και Αττικής, η ΡΑΕ ανέλαβε και επιπλέον αρμοδιότητες, όπως την έγκριση των πενταετών Προγραμμάτων Ανάπτυξης και τον έλεγχο της διασφάλισης μη διακρίσεων μεταξύ καταναλωτών.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ΡΑΕ έχει αναλάβει και το ρόλο της εποπτείας και ελεγκτικής δράσης στον τομέα του φυσικού αερίου στην Ελλάδα, με έναν επισημασμένο ρυθμιστικό ρόλο. Ωστόσο, στην αρχή της λειτουργίας της, η ΡΑΕ ήταν περισσότερο γνωμοδοτική και υποστηρικτική προς τον Υπουργό Ανάπτυξης, ενώ ο Υπουργός διατηρούσε τον κύριο ρυθμιστικό ρόλο στην αγορά ενέργειας, καθώς η Αρχή δεν είχε πλήρη εξουσία να παίρνει αποφάσεις και περιοριζόταν κυρίως σε συμβουλευτικό έργο⁴⁰.

3.2 Διεύρυνση του ρόλου της ΡΑΕ με το Ν.3426/2005 και το Ν. 3428/2005

Ο ρόλος της ΡΑΕ ενισχύθηκε σημαντικά με τη θέσπιση των νόμων στο τέλος του 2005, με σκοπό την επιτάχυνση της απελευθέρωσης τόσο της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας όσο και της αγοράς φυσικού αερίου. Συγκεκριμένα, οι νέοι νόμοι αποσκοπούν στην ενσωμάτωση των διατάξεων των Οδηγιών 2003/54/EK και 2003/55/EK στην ελληνική νομοθεσία, οι οποίες περιλαμβάνουν μια σειρά από αρμοδιότητες για τις ρυθμιστικές αρχές των κρατών-μελών, με στόχο τη δημιουργία ενός ενοποιημένου ρυθμιστικού πλαισίου για την εσωτερική αγορά ενέργειας. Επίσης, κατά τη διαμόρφωση των διατάξεων των νέων νόμων, λήφθηκαν υπόψη οι ανάγκες για μια σωστή και αποδοτική κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ της ΡΑΕ και της κεντρικής Διοίκησης, σύμφωνα με τις απόψεις που έχει εκφράσει η Αρχή. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο ενισχύει τη θέση και την αποστολή της ΡΑΕ, αλλάζει τη σύστασή της και της αναγνωρίζει νέες αρμοδιότητες. Ο αριθμός των μελών της ΡΑΕ αυξάνεται σε

⁴⁰Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, Έκθεση Πεπραγμένων Ιούλιος 2000 - Δεκέμβριος 2002, διαθέσιμη στο https://www.rae.gr/wp-content/uploads/2020/12/report2000_2002.pdf (πρόσβαση: 08.11.2024).

επτά, με την επιλογή των μελών να γίνεται μέσω προκήρυξης που δημοσιεύεται σε τουλάχιστον τέσσερις ημερήσιες εφημερίδες πανελλήνιας κυκλοφορίας⁴¹.

Ενισχύεται επίσης η οικονομική αυτοτέλεια της ΡΑΕ. Η οικονομική ανεξαρτησία της αρχής ενισχύεται με το άρθρο 3 του Ν.3426/2005, η οποία κατοχυρώνεται πλέον ως εξής: «Για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, η ΡΑΕ εισπράττει ως πόρους αυτής: α) Ανταποδοτικά τέλη που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις του τομέα της ενέργειας και β) Επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις, χρηματοδοτήσεις ερευνητικών προγραμμάτων και εσόδων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και Διεθνείς Οργανισμούς.»

Με τις νέες οδηγίες, καθορίζεται ότι οι ρυθμιστικές αρχές θα πρέπει να διαθέτουν σημαντικές αρμοδιότητες για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τον καθορισμό των όρων και των χρεώσεων πρόσβασης στα δίκτυα και τις εγκαταστάσεις υδροποιημένου φυσικού αερίου, καθώς και για τον καθορισμό των όρων και χρεώσεων για την παροχή υπηρεσιών εξισορρόπησης φορτίου. Με το άρθρο 2 του Ν.3426/2005 προβλέπεται η έκδοση γνώμης από τη ΡΑΕ προς τον Υπουργό Ανάπτυξης «για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων που αφορούν την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού και την προστασία των καταναλωτών».

Συγκεκριμένα, η ΡΑΕ επιβλέπει τους όρους, τις προϋποθέσεις και τα τιμολόγια για τη σύνδεση νέων παραγωγών και καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας, με στόχο τη διασφάλιση της αντικειμενικότητας, της διαφάνειας και της αμεροληψίας. Επιπλέον, η Αρχή παρακολουθεί συνεχώς την ασφάλεια του εφοδιασμού, παρακολουθώντας την ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης στην ελληνική αγορά, και συντάσσει εκθέσεις με τις διαπιστώσεις της για την κατάσταση του εφοδιασμού, τις οποίες υποβάλλει στον Υπουργό Ανάπτυξης και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Παράλληλα, το ίδιο νομοθετικό πλαίσιο καθορίζει μια νέα αρμοδιότητα γνωμοδότησης για την ΡΑΕ, η οποία αφορά τον καθορισμό των όρων πρόσβασης στο σύστημα μεταφοράς και το δίκτυο διανομής, καθώς και την έγκριση των μεθόδων για την τιμολόγηση αυτών των υπηρεσιών. Επιπλέον, με την παράγραφο 5 του άρθρου 2 του ίδιου Νόμου, «η ΡΑΕ λαμβάνοντας υπόψη και στοιχεία της Επιτροπής Ανταγωνισμού υποχρεούται να υποβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκθεση σχετικά με την κατοχή δεσπόζουσας θέσης στην αγορά και με συμπεριφορές που αντιβαίνουν στους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού.».

⁴¹Άρθρο 27 του Ν.3377/2005 (ΦΕΚ 202/Α/19-8-2005), διαθέσιμο στο <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/11702/nomos-3377-2005> (πρόσβαση: 13.11.2024).

Εξίσου σημαντική αλλαγή αποτυπώνεται στο άρθρο 19 του Ν.3426/2005 για την ηλεκτρική ενέργεια και στο άρθρο 9 του Ν.3428/2005 για το φυσικό αέριο ως εξής: «τα τιμολόγια πρόσβασης στο σύστημα, στο δίκτυο διανομής και στα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά καταρτίζονται σύμφωνα με μεθοδολογία η οποία εγκρίνεται από τη ΡΑΕ, όπως προβλέπεται στους αντίστοιχους κώδικες. Τα τιμολόγια αυτά εγκρίνονται από τον Υπουργό Ανάπτυξης μετά από εισήγηση του αρμόδιου διαχειριστή και τη σύμφωνη γνώμη της ΡΑΕ.» Συνεπώς, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο Υπουργός Ανάπτυξης πρέπει να εκδώσει τους αντίστοιχους Κώδικες, λαμβάνοντας υπόψη τη γνωμοδότηση της ΡΑΕ.

Στις εποπτικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ προστίθεται η εποπτεία της συμμόρφωσης με τον Κώδικα Δεοντολογίας, μέσω της υποβολής ετήσιας έκθεσης από τον Διαχειριστή του Δικτύου Διανομής. Σύμφωνα με το άρθρο 22 του Ν.3426/2005, ενισχύεται και ο ex post κυρωτικός της ρόλος (παρόμοιος με αυτόν της Επιτροπής Ανταγωνισμού), με τη θέσπιση αρμοδιότητας για την έκδοση δεσμευτικών αποφάσεων σχετικά με καταγγελίες που υποβάλλονται κατά του Κυρίου ή του Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς ή του Δικτύου Διανομής⁴². Επισημαίνεται ότι αυτές οι αποφάσεις μπορούν να προσβληθούν με αίτηση ακύρωσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας, ενώ οι υπόλοιπες αποφάσεις της ΡΑΕ υπόκεινται στην (ακυρωτική) αρμοδιότητα του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Με το άρθρο 28 παρ.2 του παρόντος Νόμου, «η ΡΑΕ αναλαμβάνει να εκδίδει γνωμοδότηση σχετικά με τον καθορισμό της μεθοδολογίας υπολογισμού του οφειλόμενου ανταλλάγματος για την εκπλήρωση υποχρεώσεων των κατόχων αδείας που παρέχουν υπηρεσίες κοινής ωφέλειας. Το ύψος του ανταλλάγματος εγκρίνεται ετησίως με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης μετά από σύμφωνη γνώμη της ΡΑΕ.»⁴³

Επιπρόσθετα, με το Ν.3438/2006 στο άρθρο 7 παρ.1 διαφαίνεται η ιδιάζουσα νομική προσωπικότητα της αρχής : «Η ΡΑΕ έχει την ικανότητα να παρίσταται αυτοτελώς σε κάθε είδους δίκες που έχουν ως αντικείμενο πράξεις ή παραλείψεις της ή έννομες σχέσεις που την αφορούν». Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι, ενώ ο Ν. 3051/2002 στο άρθρο 2 παρ. 9 εισάγει τη δυνατότητα των ανεξάρτητων αρχών να εκπροσωπούνται αυτοτελώς ενώπιον των δικαστηρίων, αυτή η δυνατότητα κατέστη εφικτή για τη ΡΑΕ μόνο το 2006.

⁴² Ηλιάδου, Α. (2007). Ρύθμιση αγοράς ενέργειας. *Ενέργεια & Δίκαιο*, 4/2007, σ. 414.

⁴³ Άρθρα 2,3,19,22,28 του Ν.3426/2005 (ΦΕΚ 309/Α/22-112-2005), διαθέσιμα στο <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/n-3426-2005.html> (πρόσβαση: 15.11.2024).

Η επέκταση των αρμοδιοτήτων της ΡΑΕ, αν και ενίσχυσε το ρόλο της, δεν οδήγησε σε σημαντικές ανατροπές, καθώς ο Υπουργός διατηρεί τις αποφασιστικές αρμοδιότητες σε πολλά ζητήματα. Η ΡΑΕ δρα ως ο «καθημερινός ρυθμιστής» και αμερόληπτος φορέας της ενεργειακής αγοράς (διενέργεια ελέγχων, επιβολή κυρώσεων κ.λπ.).

3.3 Ν. 4001/2011: Ενσωμάτωση του τρίτου ενεργειακού πακέτου

Από την αρχή, με τα άρθρα 3 και 4 του ν.4001/2011, ενισχύεται ο ρόλος εποπτείας της ΡΑΕ σε σχέση με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, καθιστώντας την πλέον τον μοναδικό υπεύθυνο φορέα για την παρακολούθηση, τη ρύθμιση και τον έλεγχο της αγοράς ενέργειας, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Σύμφωνα με το άρθρο 5, η ΡΑΕ είναι ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή, με έδρα στην Αθήνα και νομική προσωπικότητα, που μπορεί να συμμετέχει αυτοτελώς σε δίκες σχετικές με πράξεις ή παραλείψεις της, καθώς και με νομικές σχέσεις που την αφορούν. Υπόκειται μόνο σε κοινοβουλευτικό και δικαστικό έλεγχο. Σημειώνεται ότι η νομική προσωπικότητα της ΡΑΕ αποτελεί καινοτομία που συνάδει με τις διατάξεις της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ (άρθρο 35 παρ. 4 εδ. α') και της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ (άρθρο 39 παρ. 4 περ. α'), οι οποίες απαιτούν τη δημιουργία ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής, διακριτής από υπουργεία ή άλλα κυβερνητικά όργανα. Η ανεξαρτησία της ΡΑΕ κατοχυρώνεται και μέσω της πλήρους διοικητικής αυτοτέλειας και της μη υποβολής της σε οποιαδήποτε μορφή διοικητικής εποπτείας. Επίσης, σημαντική είναι η διάταξη του άρθρου 6, η οποία ενισχύει την οικονομική αυτονομία της ΡΑΕ. Σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. 5 εδ. α' της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ και το άρθρο 39 παρ. 5 εδ. α' της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ, η ΡΑΕ έχει πλήρη αυτονομία στο σχεδιασμό και στην εκτέλεση του προϋπολογισμού της, χωρίς να ζητά ή να λαμβάνει οδηγίες από κανένα άλλο όργανο. Παρ' όλα αυτά, η ΡΑΕ υποχρεούται να συμμορφώνεται με τους εθνικούς δημοσιονομικούς κανόνες, με αποτέλεσμα ο προϋπολογισμός της να ενσωματώνεται στον προϋπολογισμό του ΥΠΕΚΑ και να παρακολουθείται από την Επιτροπή του Απολογισμού και του Γενικού Ισολογισμού του Κράτους, σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής. Επιπλέον, η ΡΑΕ υποχρεούται να υποβάλει ετήσια έκθεση δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένου του απολογισμού της, λογοδοτώντας για τη διαχείριση των πόρων της.

Η σύνθεση της ΡΑΕ παραμένει επταμελής, όπως ορίζεται στο άρθρο 7, με την προσθήκη για πρώτη φορά της απαίτησης τα μέλη της να πληρούν τα απαιτούμενα κριτήρια ανεξαρτησίας και αμεροληψίας. Μία ακόμη σημαντική αλλαγή αφορά τη διαδικασία επιλογής των μελών, καθώς πλέον η Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής συμμετέχει ενεργά, παρέχοντας σύμφωνη γνώμη για τις προτάσεις του αρμόδιου Υπουργού. Μέχρι την ψήφιση του Ν.4001/2011, η Βουλή παρείχε μόνο απλή γνώμη για την επιλογή του Προέδρου και των Αντιπροέδρων. Στο άρθρο 7 παράγραφος 3 εισάγεται η ρύθμιση ότι η θητεία των μελών της ΡΑΕ είναι πενταετής και δεν μπορεί να ξεπεράσει τις δύο θητείες. Επιπλέον, τα μέλη δεν μπορούν να ανακληθούν κατά τη διάρκεια της θητείας τους. Στο άρθρο 8 καθορίζονται οι κανόνες σύνθεσης και λειτουργίας της ΡΑΕ, με την καινοτομία της αυξημένης πλειοψηφίας για αποφάσεις επιβολής κυρώσεων και εξαίρεσης για περιπτώσεις ισοψηφίας σε αποφάσεις σχετικά με διοικητικές κυρώσεις, προκειμένου να διαφυλαχθεί το τεκμήριο αθωότητας. Το νομικό καθεστώς των μελών της ΡΑΕ, σύμφωνα με το άρθρο 10, συνεχίζει να διέπεται από τις αρχές της ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και διαφάνειας, όπως ορίζουν οι Οδηγίες 2009/72/ΕΚ και 2009/73/ΕΚ. Ο πρόεδρος και οι Αντιπρόεδροι της ΡΑΕ καθώς και τα υπόλοιπα μέλη είναι πλήρους απασχόλησης, με εξαίρεση τις ακαδημαϊκές ή ερευνητικές τους υποχρεώσεις. Εξάλλου, τα μέλη της ΡΑΕ δεν μπορούν να έχουν σχέση με οποιαδήποτε επιχείρηση που υπόκειται στην εποπτεία της κατά τη διάρκεια της θητείας τους, εξαιρουμένων των περιπτώσεων έμμεσης κατοχής μετοχών μέσω επενδύσεων σε αμοιβαία κεφάλαια ή συνταξιοδοτικά προγράμματα. Επιπλέον, μετά τη λήξη της θητείας τους, τα μέλη δεν επιτρέπεται να αναλάβουν οποιαδήποτε θέση σε επιχείρηση που εποπτευόταν από τη ΡΑΕ για δύο χρόνια. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο του Ν.4001/2011 είναι η υπαγωγή των μελών της ΡΑΕ σε πειθαρχικό έλεγχο από ένα ανεξάρτητο πειθαρχικό συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από δικαστικούς λειτουργούς και πανεπιστημιακούς καθηγητές, εξασφαλίζοντας έτσι την απαιτούμενη ανεξαρτησία. Στο άρθρο 11 καθορίζονται οι διαδικασίες πειθαρχικού ελέγχου, καθώς και οι ποινές που μπορεί να επιβληθούν. Οι περιπτώσεις αυτοδίκαιης έκπτωσης και αναστολής της ιδιότητας του μέλους καθορίζονται επίσης με σαφήνεια, προκειμένου να διασφαλιστεί η σωστή λειτουργία και ανεξαρτησία της Αρχής.

Οι αρμοδιότητες της ΡΑΕ καθορίζονται στα άρθρα 12 έως 26 του Νόμου. Η κύρια αρμοδιότητα της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας έγκειται στην έκδοση εκτελεστών πράξεων, οι οποίες ανήκουν στην κατηγορία των ατομικών διοικητικών πράξεων, οι οποίες

ενσωματώνονται στο νέο νομικό πλαίσιο της ΡΑΕ. Στο πλαίσιο αυτής της αποφασιστικής αρμοδιότητας, η ΡΑΕ έχει την εξουσία να εκδίδει, να τροποποιεί και να ανακαλεί όλες τις άδειες που απαιτούνται για την άσκηση των ενεργειακών δραστηριοτήτων. Η ΡΑΕ αναλαμβάνει πλέον το τεκμήριο ρυθμιστικής αρμοδιότητας, δηλαδή την ευθύνη για τη λήψη διοικητικών μέτρων που αφορούν τη ρύθμιση των ενεργειακών αγορών και την εφαρμογή του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου (όπως η χορήγηση αδειών, η παρακολούθηση και η εποπτεία της αγοράς κ.λπ.). Εξαιρούνται οι αρμοδιότητες που παραμένουν ρητά στην κεντρική διοίκηση, και συγκεκριμένα στο ΥΠΕΚΑ, και αφορούν τη χάραξη της γενικής πολιτικής στον τομέα της ενέργειας και την εκπόνηση σημαντικών κανονιστικών πράξεων. Ως εκ τούτου, το έργο της ΡΑΕ δεν περιορίζεται πλέον σε γνωμοδοτικές αρμοδιότητες, αλλά περιλαμβάνει και γενικές αποφασιστικές αρμοδιότητες, όπως η λήψη ατομικών και κανονιστικών πράξεων, η σύναψη συμβάσεων, η διεξαγωγή διαβουλεύσεων, η συλλογή στοιχείων, η πραγματοποίηση ερευνών, η διενέργεια διαιτησιών, η εξέταση καταγγελιών και η επιβολή κυρώσεων, καθώς και αρμοδιότητες που δεν υπήρχαν στο προηγούμενο καθεστώς, όπως η λήψη προσωρινών μέτρων για τη διασφάλιση της λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς. Η ΡΑΕ αναλαμβάνει τη διαχείριση κρίσιμων τομέων, όπως η διασφάλιση της ενεργειακής προμήθειας, η διαδικασία αδειοδότησης, η παρακολούθηση της ανάπτυξης του ενεργειακού τομέα, η καθορισμένη τιμολόγηση για μη ανταγωνιστικές δραστηριότητες, η εποπτεία και πιστοποίηση των φορέων που διαχειρίζονται την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο, καθώς και η τοποθέτηση και απομάκρυνση του υπεύθυνου συμμόρφωσης. Επιπλέον, η ΡΑΕ εξασφαλίζει την ισότιμη πρόσβαση στα δίκτυα, την παρακολούθηση και εποπτεία της ενεργειακής αγοράς, την προστασία των καταναλωτών και την εξωδικαστική επίλυση διαφορών μέσω της μόνιμης διαιτησίας.

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 12, η ΡΑΕ αναλαμβάνει την ευθύνη παρακολούθησης της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και είναι υποχρεωμένη να καταρτίζει έκθεση ανά δύο έτη για τον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και κάθε χρόνο για τον τομέα του φυσικού αερίου, περιλαμβάνοντας τις παρατηρήσεις της από την παρακολούθηση της ασφάλειας του εφοδιασμού. Στην παράγραφο 2, η ΡΑΕ έχει την αρμοδιότητα να παρακολουθεί την εφαρμογή των μέτρων για τη διασφάλιση του εφοδιασμού σε περιόδους κρίσης στην ενεργειακή αγορά ή άλλες έκτακτες καταστάσεις. Στην παράγραφο 3, η ΡΑΕ καθορίζεται ως η «Αρμόδια Αρχή» (Competent Authority) για την

εξασφάλιση της εφαρμογής των μέτρων που προβλέπονται στον Κανονισμό Ασφαλείας Εφοδιασμού Φυσικού Αερίου 994/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Οκτωβρίου 2010 (L 295).

Με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς, η διαδικασία αδειοδότησης προέβλεπε την χορήγηση άδειας παραγωγής από τον Υπουργό Ανάπτυξης, κατόπιν γνώμης της ΡΑΕ. Μια σημαντική μεταρρύθμιση που εισάγεται σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές Οδηγίες είναι η αποκλειστική αρμοδιότητα της ΡΑΕ για την αδειοδότηση. Σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 13, η ΡΑΕ είναι η μόνη υπεύθυνη για τη χορήγηση, τροποποίηση και ανάκληση αδειών στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου. Η ΡΑΕ πρέπει, κατά την άσκηση της εποπτείας και την έκδοση διοικητικών πράξεων, να λαμβάνει υπόψη της τον ενεργειακό σχεδιασμό και τους στόχους που καθορίζονται για τη χώρα, οι οποίοι συνδέονται άμεσα με το δημόσιο συμφέρον. Αυτοί οι στόχοι περιλαμβάνουν την εξασφάλιση του ενεργειακού σχεδιασμού, την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της οικονομικής ανταγωνιστικότητας.

Σε περίπτωση απόρριψης αίτησης άδειας στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, η ΡΑΕ παρέχει αναλυτική αιτιολόγηση στον αιτούντα, προσφέροντας τη δυνατότητα προσφυγής, ενώ για τον τομέα του φυσικού αερίου, ενημερώνει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επίσης, η ΡΑΕ καθορίζει τις διαδικασίες για τη χορήγηση, τροποποίηση και ανάκληση αδειών, καθώς και τους όρους και προϋποθέσεις άσκησης των ενεργειακών δραστηριοτήτων. Η Αρχή παρακολουθεί και ελέγχει τη συμμόρφωση των κατόχων αδειών με τις υποχρεώσεις τους.

Οι αρχές της αμεροληψίας, ανεξαρτησίας και διαφάνειας κατοχυρώνονται και στο άρθρο 15, που αφορά τον καθορισμό των Τιμολογίων Μη Ανταγωνιστικών Δραστηριοτήτων. Στόχος είναι η εξασφάλιση της απουσίας διακρίσεων και η αποτύπωση του πραγματικού κόστους των παρεχόμενων υπηρεσιών. Οι διαχειριστές εκφράζουν γνώμη στη ΡΑΕ για τα τιμολόγια σύνδεσης και χρήσης, με τη ΡΑΕ να έχει τη δυνατότητα να ζητήσει αλλαγές. Επίσης, σε περίπτωση καθυστέρησης ορισμού τιμολογίων, η ΡΑΕ μπορεί να καθορίσει προσωρινά τιμολόγια.

Η Οδηγία 2009/72/ΕΚ και η 2009/73/ΕΚ προβλέπουν τον διαχωρισμό των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας, προκειμένου να απελευθερωθεί η αγορά ενέργειας, να ενισχυθούν οι επενδύσεις στις υποδομές και να διασφαλιστεί η δίκαιη πρόσβαση στα δίκτυα. Η ΡΑΕ έχει πρόσβαση σε στοιχεία εμπορικών και οικονομικών

σχέσεων μεταξύ διαχειριστών και καθετοποιημένων επιχειρήσεων, καθώς και στα συστήματά τους.

Η ΡΑΕ είναι υπεύθυνη για την πιστοποίηση των επιχειρήσεων ΗΕ και ΦΑ για τον ρόλο τους ως διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς και για την παρακολούθηση της συμμόρφωσής τους με τους νέους νόμους. Η ρυθμιστική εποπτεία της πρόσβασης των χρηστών στις υποδομές ΗΕ και ΦΑ είναι κρίσιμη για την πλήρη απελευθέρωση της αγοράς. Στο άρθρο 21, η ΡΑΕ εποπτεύει την εφαρμογή κανόνων πρόσβασης, τιμολογίων και μηχανισμών κατανομής.

Ο στόχος της ενίσχυσης της ρευστότητας και του αριθμού των συμμετεχόντων στην αγορά ενέργειας καθίσταται δυνατός με την ενίσχυση της ρυθμιστικής εποπτείας. Η ΡΑΕ εποπτεύει την αγορά ενέργειας με εργαλεία που της επιτρέπουν να διεξάγει μελέτες και να συντάσσει εκθέσεις για την εφαρμογή των κανόνων και τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς. Ειδικότερα, με το άρθρο 23, η ΡΑΕ μπορεί να επιβάλλει ρυθμιστικά μέτρα για τη διασφάλιση του υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά, συνεργαζόμενη και με την Επιτροπή Ανταγωνισμού.

Η προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών, που αποτελεί κεντρικό στόχο των Οδηγιών του Τρίτου Πακέτου, εξασφαλίζεται μέσω της παροχής διαφανούς πληροφόρησης για τις τιμές και τις δαπάνες ενέργειας. Η ΡΑΕ είναι υπεύθυνη για την εποπτεία αυτών των δικαιωμάτων των καταναλωτών σύμφωνα με το άρθρο 24.

Τέλος, το άρθρο 25 καθορίζει τη δυνατότητα συνεργασίας της ΡΑΕ με διεθνείς οργανισμούς και άλλες ρυθμιστικές αρχές για την εκπλήρωση των καθηκόντων της, ιδιαίτερα με φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μεσογείου, καθώς και με τον Οργανισμό Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας.

Για την καλύτερη εκπλήρωση των αρμοδιοτήτων της, η ΡΑΕ ενδυναμώνεται με συγκεκριμένα εργαλεία και μέσα, τα οποία περιγράφονται στο τέταρτο κεφάλαιο του Νόμου. Στα άρθρα 27 έως 32 αναλύονται τα εξής σημεία: α) η δυνατότητα της ΡΑΕ να συλλέγει στοιχεία και να απαιτεί πληροφορίες από τις επιχειρήσεις ενεργειακών δραστηριοτήτων, β) η δυνατότητα διεξαγωγής ερευνών από τα μέλη της ΡΑΕ και το προσωπικό της Γραμματείας σύμφωνα με τον Ν. 3959/2011, γ) η καθιέρωση του θεσμού της Διαβούλευσης πριν από την έκδοση σημαντικών αποφάσεων ή ρυθμιστικών μέτρων για την αγορά ενέργειας, δ) η εκχώρηση αρμοδιοτήτων για την εκπόνηση κανονιστικών

πράξεων και νομοθετικών ρυθμίσεων, ε) η δυνατότητα σύναψης συμβάσεων για έργα και υπηρεσίες σχετικές με τις αρμοδιότητές της, στ) η υποχρέωση της ΠΑΕ να αιτιολογεί και να δημοσιεύει τις αποφάσεις της⁴⁴.

Στο άρθρο 34 καθιερώνεται ο θεσμός της καταγγελίας, επιτρέποντας σε οποιονδήποτε έχει έννομο συμφέρον να στραφεί κατά των υπευθύνων ή διαχειριστών συστημάτων και δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου. Η ΠΑΕ αποφασίζει για την καταγγελία εντός τριών μηνών, με δυνατότητα παράτασης για τρεις μήνες, εάν είναι απαραίτητο. Ο κανονισμός λειτουργίας της καθορίζει την διαδικασία των ακροάσεων⁴⁵.

Το άρθρο 35 εισάγει τη δυνατότητα λήψης προσωρινών μέτρων από τη ΠΑΕ σε περιπτώσεις επείγουσας παραβίασης του νομικού πλαισίου που απειλεί τη δημόσια τάξη ή υγεία, χωρίς να αποσκοπούν στην πλήρη ικανοποίηση του δικαιώματος.

Στο άρθρο 36 περιγράφονται οι διοικητικές κυρώσεις που μπορεί να επιβάλει η ΠΑΕ για παραβάσεις του νομοθετικού πλαισίου, οι οποίες μπορεί να κυμαίνονται από απλές συστάσεις έως την επιβολή χρηματικών προστίμων ή την ανάκληση αδειών. Η ΠΑΕ μπορεί να επιβάλει πρόστιμα που φτάνουν το 10% του ετήσιου τζίρου των παραβατών, με δυνατότητα επιβολής άλλων διοικητικών κυρώσεων βάσει άλλων νομικών διατάξεων (ν3959/2011). Η εξουσία που έχει η Αρχή να αποφασίζει για το ύψος της ποινής δεν είναι απεριόριστη. Η Αρχή πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας, καθώς και άλλες θεμελιώδεις αρχές, όπως η αρχή «nullum poena sine lege» (δεν επιβάλλεται ποινή χωρίς νόμο) και η αρχή «in dubio pro reo» (σε περίπτωση αμφιβολίας, υπέρ του κατηγορουμένου). Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφοι 2 και 3 του νόμου, όταν η Αρχή αποφασίζει για την επιβολή κυρώσεων, απαιτείται να είναι παρόντα τουλάχιστον

⁴⁴ Ν.4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011), διαθέσιμα στο <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/n-4001-2011.html> (πρόσβαση: 20.11.2024).

⁴⁵ Άρθρο 23 του Κανονισμού Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης ΠΑΕ (ΦΕΚ 121/Α/18-06-2001), το οποίο προβλέπει τα ακόλουθα: «Η ΠΑΕ διεξάγει διαδικασίες ακροάσεων των ενδιαφερομένων κατά περίπτωση μερών για ζητήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της μετά από υποβολή αιτήσεως ή καταγγελία. 2. Οι διαδικασίες ακροάσεων διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) Σε εκείνες που διεξάγονται μετά από έγγραφη αίτηση ενδιαφερομένων καταναλωτών ή επιχειρήσεων και άλλων νομικών προσώπων του τομέα ενέργειας. β) Σε εκείνες που διεξάγονται με πρωτοβουλία της ΠΑΕ. 3. Οι διαδικασίες ακροάσεων λαμβάνουν χώρα ενώπιον της ΠΑΕ ή ενώπιον επιτροπής αποτελούμενης από μέλη της ΠΑΕ που ορίζονται με απόφασή της, με τη συμμετοχή, αν κριθεί αναγκαίο, νομικού, οικονομικού ή τεχνικού συμβούλου. 4. Κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας, προκειμένου να διερευνηθεί το αντικείμενο της ακρόασης μπορούν, ενδεικτικά, να εξετάζονται μάρτυρες ή άλλα ενδιαφερόμενα πρόσωπα ή να ζητείται η προσκόμιση εγγράφων και στοιχείων, καθώς και η διενέργεια αυτοψίας ή πραγματογνωμοσύνης. 5. Το πόρισμα της διαδικασίας ακρόασης κοινοποιείται στο ενδιαφερόμενο μέρος το αργότερο εντός ενός (1) μηνός από το τέλος της διαδικασίας ακρόασης, που κηρύσσεται με σχετική απόφαση της ΠΑΕ». διαθέσιμο στο <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/proedriko-diatagma-139-2001-phek-121a-18-6-2001.html> (πρόσβαση: 25.11.2024).

πέντε μέλη. Υπάρχει επίσης εξαίρεση από τον γενικό κανόνα ότι σε περίπτωση ισοψηφίας υπερिσχύει η γνώμη του Προέδρου ή του προεδρεύοντος Αντιπροέδρου, προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός προς το προαναφερθέν τεκμήριο αθωότητας⁴⁶.

Τέλος, εκτός από τις αρμοδιότητες που αναφέρονται στον πρώτο μέρος του Νόμου 4001/2011, η ΡΑΕ αποκτά αρμοδιότητες για τη ρύθμιση της αγοράς φυσικού αερίου, περιλαμβανομένων των ελέγχων και της εποπτείας, σύμφωνα με το άρθρο 60 του Νόμου.

3.4 Ν. 4986/2022: Ενσωμάτωση του τέταρτου ενεργειακού πακέτου

Ο εν λόγω νόμος σχετίζεται με την ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουνίου 2019 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ και άλλων διατάξεων. Αξίζει να αναφερθεί πως στην Ελλάδα καθυστέρηση σημαντικά η ενσωμάτωση της προαναφερθείσας οδηγίας. Το τέταρτο ενεργειακό πακέτο επαναπροσδιόρισε τη θέση των καταναλωτών ενέργειας στη σχέση τους με τους προμηθευτές, δίνοντάς τους νέα δικαιώματα και εισάγοντας καινοτόμες διατάξεις. Ειδικότερα, ενισχύθηκε η διαδικασία ενημέρωσης των πελατών για μονομερείς αλλαγές στους όρους των συμβάσεων από τους προμηθευτές. Επιπλέον, θεσπίστηκαν εργαλεία για τη σύγκριση τιμών, άρθηκαν τα εμπόδια στην αλλαγή προμηθευτή, δόθηκε το δικαίωμα σύναψης συμβάσεων με δυναμική τιμολόγηση και αντικατάστασης των παραδοσιακών μετρητών με έξυπνους. Παράλληλα, ενσωματώθηκαν ξεχωριστά άρθρα της Οδηγίας 2019/944/ΕΕ, που αφορούν την καθολική υπηρεσία, την ενεργειακή φτώχεια και την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών. Η εφαρμογή αυτών των καινοτομιών στην ελληνική νομοθεσία πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσω του Ν. 4986/2022. Εν μέσω της ενεργειακής κρίσης, υπήρξαν επίσης πολλές ρυθμιστικές ενέργειες από το κράτος για τον περιορισμό των τιμών ενέργειας και την προστασία των καταναλωτών.

Το άρθρο 7 που αποτελεί τροποποίηση του άρθρου 3 ν. 4001/2011 (παρ. 1 άρθρου 19 Οδηγίας (ΕΕ) 2019/944), αναφέρεται ότι ο Ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας και η ΡΑΕ ασκούν τις αρμοδιότητές τους με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, εξασφαλίζοντας παράλληλα την ενεργειακή αποδοτικότητα και την προστασία του κλίματος. Στοχεύουν στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας και στην εγγύηση της ασφάλειας τροφοδοσίας, διασφαλίζοντας τη

⁴⁶ Σιούτη, Γλ. (2004). Η επιβολή κυρώσεων από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας. *Ενέργεια & Δίκαιο*, 1, σ.28.

συνεχιζόμενη διαθεσιμότητα ενέργειας. Παράλληλα, παρακολουθούν αν οι κάτοχοι αδειών μπορούν να υποστηρίξουν οικονομικά τις δραστηριότητές τους, ενώ προωθούν την εφαρμογή αποδοτικών και οικονομικά βιώσιμων πρακτικών από τις ενεργειακές επιχειρήσεις. Αυτό περιλαμβάνει τη χρήση καινοτόμων μεθόδων τιμολόγησης, την ανάπτυξη ευφυών συστημάτων μέτρησης και τη βελτιστοποίηση των διασυνδέσεων των συστημάτων. Προσπαθούν επίσης να διασφαλίσουν τη διαφάνεια και τη διασφάλιση υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας, εξασφαλίζοντας την ακεραιότητα της χονδρικής αγοράς ενέργειας. Επιπλέον, προστατεύουν τα συμφέροντα των καταναλωτών, με ιδιαίτερη προσοχή στους ευάλωτους, όσον αφορά τις τιμές, την ποιότητα των υπηρεσιών και την ασφαλή προμήθεια ενέργειας. Λαμβάνουν υπόψη το κόστος έρευνας και ανάπτυξης νέων τεχνικών και μεθόδων και διασφαλίζουν την προστασία του κοινού από κινδύνους που σχετίζονται με τις ενεργειακές δραστηριότητες, τηρώντας ταυτόχρονα τους κανόνες υγιεινής και ασφάλειας. Τέλος, ενθαρρύνουν την υλοποίηση των μέτρων για την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας μέσω συνεργασίας με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και προωθούν τη διαλειτουργικότητα των ενεργειακών υπηρεσιών στην ΕΕ.

Με το άρθρο 8, στο πρώτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 10 του ν. 4001/2011, περί καθικόντων των μελών της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ), προστίθεται η υποχρέωση τήρησης των αρχών της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και της διαφάνειας.

Το άρθρο 9 αναφέρεται στην παρακολούθηση της ασφάλειας εφοδιασμού από τη ΡΑΕ και ουσιαστικά τροποποιεί ελάχιστα το πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 12 του ν. 4001/2011, συμπεριλαμβάνοντας την αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας.

Το άρθρο 10, περί ανάπτυξης υποδομών κι εξέτασης των προγραμμάτων ανάπτυξης από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ), τροποποιεί το άρθρο 14 του ν.4001/2011, προθέτοντας τα εξής: Η ΡΑΕ παρακολουθεί και αξιολογεί τις επιδόσεις των διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς και διανομής, σχετικά με την ανάπτυξη έξυπνων δικτύων που ενισχύουν την ενεργειακή απόδοση και διευκολύνουν την ένταξη των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Αυτό γίνεται μέσω ενός περιορισμένου αριθμού δεικτών, και κάθε δύο χρόνια δημοσιεύεται έκθεση που περιλαμβάνει και προτάσεις για τους διαχειριστές των συστημάτων. Όσον αφορά την ανάπτυξη νέων διασυνδέσεων, λαμβάνεται υπόψη ο στόχος να επιτευχθεί διασύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας τουλάχιστον 15% έως το 2030, σύμφωνα με την περ. δ) του άρθρου 4 του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/1999 του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα.

Στο άρθρο 11 περί υπολογισμού τιμολογίων μη ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων από τη ΡΑΕ, προστίθεται η χρήση των υπηρεσιών ευελιξίας και η βελτίωση των υπηρεσιών με σκοπό την ενίσχυση της αποδοτικότητας των Συστημάτων Μεταφοράς και των Δικτύων Διανομής από τους Διαχειριστές.

Ενώ στον προηγούμενο νόμο δεν προβλεπόταν, με το άρθρο 12 του παρόντος νόμου όσον αφορά τους κανόνες πρόσβασης στις διασυνδέσεις, η ΡΑΕ ζητά από τους αρμόδιους Διαχειριστές Συστημάτων Μεταφοράς να υποβάλουν, όταν είναι απαραίτητο, τη γνώμη τους ή τους κανόνες διαχείρισης της συμφόρησης, που περιλαμβάνουν και την κατανομή της διαθέσιμης δυναμικότητας. Για αυτόν τον σκοπό, η ΡΑΕ συνεργάζεται με τις ρυθμιστικές αρχές άλλων χωρών που έχουν διασύνδεση με την Ελλάδα. Επίσης, με το άρθρο 13 η ΡΑΕ ασκεί εποπτεία και παρακολουθεί τη λειτουργία και των χρηματιστηρίων ηλεκτρικής ενέργειας.

Το άρθρο 14 επιφέρει κάποιες αλλαγές ως προς τη συνεργασία της ΡΑΕ με άλλες ρυθμιστικές αρχές ενέργειας. Συγκεκριμένα, συνεργάζεται με τις ρυθμιστικές αρχές ενέργειας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών για την ανάπτυξη εναρμονισμένου ρυθμιστικού πλαισίου, ενισχύοντας την ασφάλεια εφοδιασμού, την προστασία των πελατών, το περιβάλλον και την ανταγωνιστικότητα στην αγορά ενέργειας. Συνεργάζεται με άλλες ρυθμιστικές αρχές για τον συντονισμό της εποπτείας των φορέων που δραστηριοποιούνται σε περιφερειακό επίπεδο, εξασφαλίζοντας τη συμμόρφωση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς και των φορέων Διαχειριστών Συστημάτων Διανομής με την Οδηγία 2019/944, τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/943 και την ενωσιακή νομοθεσία. Η ΡΑΕ μπορεί να ζητεί τη γνώμη του Οργανισμού Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER) και να ενημερώνει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για θέματα διασυνοριακού εμπορίου και ενδεχόμενες παραβάσεις των κανονισμών από άλλες ρυθμιστικές αρχές. Εφαρμόζει νομικά δεσμευτικές αποφάσεις του ACER, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των οργάνων της Ενεργειακής Κοινότητας, και σε περίπτωση που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακαλεί απόφαση της ΡΑΕ σχετικά με το διασυνοριακό εμπόριο, η ΡΑΕ συμμορφώνεται εντός δύο μηνών. Η ΡΑΕ συνεργάζεται για την ανάπτυξη κοινών κανόνων και κωδίκων δικτύου για τη διαχείριση της συμφόρησης και την κατανομή δυναμικότητας στις διασυνδέσεις με άλλες χώρες, στο πλαίσιο της συνεργασίας με τις

ρυθμιστικές αρχές της ΕΕ, του ACER και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επιπλέον, με το άρθρο 15 διατηρεί στενή συνεργασία με τις ρυθμιστικές αρχές των περιφερειακών συντονιστικών κέντρων του συστήματος στην περιοχή όπου λειτουργεί κάθε κέντρο. Η ΡΑΕ έχει τη δυνατότητα να:

- α) ζητά πληροφορίες από τα περιφερειακά συντονιστικά κέντρα,
 - β) πραγματοποιεί επιθεωρήσεις χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση στις εγκαταστάσεις των κέντρων,
 - γ) εκδίδει κοινές δεσμευτικές αποφάσεις για τα περιφερειακά συντονιστικά κέντρα.
- Επιπλέον, η ΡΑΕ μπορεί, με απόφασή της, να επιβάλει κατάλληλες και αναλογικές ποινές σε οποιοδήποτε περιφερειακό συντονιστικό κέντρο που βρίσκεται στην Ελλάδα και δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις του σύμφωνα με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/944, τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/943, ή τις νομικά δεσμευτικές αποφάσεις άλλων ρυθμιστικών αρχών ή του ΟΣΡΑΕ.

Με το άρθρο 16 μειώνεται η προθεσμία της ΡΑΕ να λάβει απόφαση επί των καταγγελιών που έχουν υποβάλλει ενώπιον της όσοι έχουν έννομο συμφέρον, από 3 σε 2 μήνες.

Σχετικά με τις διοικητικές κυρώσεις που επιβάλλονται από τη ΡΑΕ, προστίθενται με το άρθρο 17, παραβιάσεις των υποχρεώσεων που υπέχουν από την Οδηγία (ΕΕ) 2019/944, τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/943, τους κώδικες δικτύου και τις κατευθυντήριες γραμμές που εκδίδονται δυνάμει των άρθρων 59, 60 και 61 του ως άνω Κανονισμού, και από τη λοιπή ενωσιακή νομοθεσία, μεταξύ άλλων, όσον αφορά διασυνοριακά θέματα, και τις αποφάσεις του Οργανισμού για τη Συνεργασία Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας.

Τα άρθρα 18-27 του ν. 4986/2022 επικεντρώνεται στην προστασία και ενίσχυση της θέσης των καταναλωτών ενέργειας, με στόχο την βελτίωση της ενημέρωσης των καταναλωτών για τις επιλογές τους στην αγορά ενέργειας, την ενίσχυση της διαφάνειας και την καλύτερη κατανόηση των τιμολογίων και των όρων προμήθειας ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, διασφαλίζονται τα δικαιώματα των καταναλωτών, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να επιλέγουν και να αλλάζουν προμηθευτές ενέργειας με εύκολο και διαφανή τρόπο⁴⁷. Ενισχύεται επίσης η υποχρέωση των προμηθευτών να παρέχουν σαφείς και κατανοητές πληροφορίες για τις τιμές, τις χρεώσεις και τους όρους των συμβολαίων τους, τις συμβάσεις υψηλής τιμολόγησης, ενώ προωθείται η χρήση εργαλείων σύγκρισης τιμών και

⁴⁷ Ν.4986/2022 (ΦΕΚ 204/Α/28-10-2022), διαθέσιμο στο <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/n-4001-2011.html> , (πρόσβαση: 29.11.2024).

η ενημέρωση για τις καλύτερες επιλογές⁴⁸. Πέρα από την ενίσχυση της ενημέρωσης, το νομοθετικό πλαίσιο λαμβάνει μέτρα για την προστασία των ευάλωτων καταναλωτών από υπερβολικές τιμές και κακή ποιότητα παρεχόμενης ενέργειας, εξασφαλίζοντας την πρόσβασή τους στην ενέργεια με κοινωνικά δίκαιο και βιώσιμο τρόπο. Η ασφάλεια εφοδιασμού ενέργειας διασφαλίζεται, ώστε οι καταναλωτές να έχουν σταθερή και ασφαλή πρόσβαση στην ενέργεια, ενώ ενισχύονται οι αρμοδιότητες των ρυθμιστικών αρχών για την εποπτεία της αγοράς και την προστασία των καταναλωτών από καταχρηστικές πρακτικές των προμηθευτών. Η εφαρμογή αυτών των μέτρων ενισχύει τη θέση των καταναλωτών στην αγορά ενέργειας, εξασφαλίζοντας την πρόσβασή τους σε διαφανείς, δίκαιες και βιώσιμες επιλογές ενέργειας.

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, με το τέταρτο ενεργειακό πακέτο επιχειρείται ο τέλειος λογιστικός διαχωρισμός. Έτσι και στον παρόντα νόμο, τα άρθρα 36-39 αναφέρονται στο διαχωρισμό συστημάτων μεταφοράς και διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Αξιοσημείωτο είναι βάσει του άρθρου 37, ότι η διαδικασία για την αίτηση πιστοποίησης Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς από τη ΡΑΕ είναι αυστηρά χρονικά καθορισμένη, με σαφή προθεσμία και δυνατότητα σιωπηρής συναίνεσης, ενώ η τελική απόφαση αποκτά έννομα αποτελέσματα μόνο μετά την κοινοποίησή της στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επίσης, τα άρθρα 40-50 σχετίζονται με την αγορά συναλλαγών και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, με έμφαση στο νομικό και λειτουργικό διαχωρισμό της διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.

Τέλος, τα άρθρα 51-58 αναφέρονται στην παραγωγή, προμήθεια και οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Η μετάβαση της ΡΑΕ σε ΡΑΑΕΥ , υπό τις επιταγές του Ν.5037/2023

4.1 Η Γραμματεία της ΡΑΑΕΥ

Η Γραμματεία ως οργανισμός της ΡΑΑΕΥ (τέως ΡΑΕ)ορίστηκε για πρώτη φορά με το άρθρο 7 παρ. 1 του ν. 2773/1999 (ΦΕΚ,1999). Η Γραμματεία της ΡΑΑΕΥ στελεχώνεται από

⁴⁸Άρθρο 138 με τίτλο Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας σε Πελάτες του Ν.4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011), διαθέσιμο στο <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/n-4001-2011.html> , (πρόσβαση: 29.11.2024).

εξειδικευμένο επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό, δικηγόρους με έμμισθη εντολή⁴⁹, καθώς και συμβασιούχους ορισμένου χρόνου. Οι προσλήψεις πραγματοποιούνται μετά από προκήρυξη της ΡΑΑΕΥ και η πλήρωση των θέσεων γίνεται μέσω διαδικασίας ΑΣΕΠ. Επίσης, προβλέπονται μετατάξεις και αποσπάσεις προσωπικού των νομικών προσώπων της παρ. 1 του άρθρου 14 του ν. 2190/ 1994 (Α' 28) στη Γραμματεία της ΡΑΑΕΥ για κάλυψη υπηρεσιακών αναγκών. Αναφερόμενοι στη δομή της Γραμματείας της ΡΑΑΕΥ, διαρθρώνεται σε Αυτοτελή Γραφεία, Διευθύνσεις και Τμήματα που εντάσσονται στις Διευθύνσεις, με σύνολο 312 οργανικές θέσεις. Τέλος, στη Γραμματεία έχει συσταθεί υπηρεσιακό συμβούλιο, το οποίο έχει και χαρακτήρα πρωτοβάθμιου πειθαρχικού συμβουλίου, όπου ζητήματα αναφορικά με τη συγκρότηση, τη θητεία, κτλ ρυθμίζονται από τον Κανονισμό Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης της. Το δευτεροβάθμιο πειθαρχικό όργανο συγκροτείται και λειτουργεί κατά αναλογία των οριζόμενων στις διατάξεις του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.⁵⁰.

4.2 Η Ολομέλεια της ΡΑΑΕΥ

Η Ολομέλεια της Ρυθμιστικής Αρχής Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων (ΡΑΕΥ) αποτελείται από 13 μέλη, εκ των οποίων ο Πρόεδρος είναι 1, οι Αντιπρόεδροι 3 και τα υπόλοιπα μέλη ανέρχονται σε 9. Κάθε μέλος διαθέτει εξειδικευμένη εμπειρία και επιστημονική κατάρτιση, καθώς και τα απαραίτητα εχέγγυα για την εξασφάλιση της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας τους. Τα μέλη της Ολομέλειας, πλην του Προέδρου και των Αντιπροέδρων, είναι κατανεμημένα ισομερώς στους κλάδους Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων της Αρχής, με βάση την εξειδίκευσή τους, και η κατανομή αυτή γίνεται με απόφαση της Ολομέλειας. Ο επικεφαλής κάθε τομέα είναι ένας από τους τρεις Αντιπροέδρους. Η επιλογή των μελών πραγματοποιείται με πρόταση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εσωτερικών, και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Η διαδικασία περιλαμβάνει την προκήρυξη θέσεων έξι μήνες πριν από τη λήξη της θητείας κάθε μέλους, μέσω δημοσίευσης σε εφημερίδες και ανάρτησης στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΝ. Η τελική επιλογή επικυρώνεται με

⁴⁹ Άρθρο 41 του ν.4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011) : «Θέσεις δικηγόρων με έμμισθη εντολή μπορούν να καταλαμβάνονται και από δικηγόρους, που υπηρετούν σε θέσεις ειδικού επιστημονικού προσωπικού, με απόφαση της ΡΑΕ, ύστερα από αίτησή τους και σύμφωνη γνώμη του Υπηρεσιακού Συμβουλίου. Η πρόσληψη δικηγόρου σε θέση ειδικού επιστημονικού προσωπικού της ΡΑΕ συνεπάγεται υποχρεωτική αναστολή του δικηγορικού λειτουργήματος».

⁵⁰ Απόφαση 119/2023 (ΦΕΚ 5408/Β/11-9-2023), *Οργανισμός της Ρυθμιστικής Αρχής Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων, βάσει του άρθρου 20 του ν. 4622/2019 (Α' 133)*. διαθέσιμη στο https://www.sate.gr/data_source/2023%CE%A5%CE%A0%CE%95%CE%9A%CE%91-%CE%A6%CE%95%CE%9A5408%CE%92.pdf (πρόσβαση: 01.12.2024)

γνωμοδότηση της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας και η τοποθέτηση γίνεται με Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου.

Η θητεία των μελών διαρκεί πέντε χρόνια και μπορεί να ανανεωθεί μία μόνο φορά. Δεν επιτρέπεται η ανάκληση της θητείας, αλλά προβλέπεται αναπλήρωση σε περίπτωση ανάγκης. Τα μέλη εργάζονται πλήρως και αποκλειστικά, εκτός αν διδάσκουν. Καθορίζεται αναστολή δημοσίου λειτουργήματος (συμπεριλαμβανομένων των δικηγορικών καθηκόντων) και επαγγελματικής δραστηριότητας, με εξαίρεση τα διδακτικά καθήκοντα ή τη μερική απασχόληση σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ), ερευνητικούς φορείς κι άλλες αρχές όπως κι απαγόρευση κατοχής εταιρικών μεριδίων ή μετοχών που εποπτεύονται από τη ΡΑΑΕΥ. Τονίζεται πως τα μέλη της ΡΑΑΕΥ και η Γραμματεία της ΡΑΑΕΥ δεν φέρουν αστική ή ποινική ευθύνη κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εκτός εάν προκύψει δόλος, ενώ δύναται να υπάρξει διετής απαγόρευση άσκησης σχετικής απασχόλησης, καθώς και επιβολή προστίμου. Επιπλέον, υπάρχει ειδική πειθαρχική διαδικασία για τα μέλη της ΡΑΑΕΥ καθόσον το Πειθαρχικό Συμβούλιο αποτελείται από πέντε (5) μέλη με πενταετή θητεία και έχει πρωτοβουλία από τον Υπουργό, τον Πρόεδρο της Βουλής και τη ΡΑΑΕΥ. Τέλος, υφίσταται έκπτωση ή αναστολή ιδιότητας σε περίπτωση αμετάκλητης δικαστικής απόφασης που διαπιστώνει πειθαρχική παράβαση σύμφωνα με το Πειθαρχικό Συμβούλιο.

Η συμμετοχή των μελών στις συνεδριάσεις είναι υποχρεωτική. Η Ρυθμιστική Αρχή συνεδριάζει και λαμβάνει αποφάσεις είτε στην Ολομέλεια είτε στις τρεις θεματικές συνθέσεις της που αφορούν τα Απόβλητα, την Ενέργεια και τα Ύδατα. Η Ολομέλεια συγκεντρώνεται με πρόσκληση του Προέδρου, ενώ οι θεματικές συνθέσεις συγκαλούνται από τους αντίστοιχους Αντιπροέδρους. Επιπλέον, υφίσταται σύσταση τετραμελούς Εκτελεστικής Επιτροπής, η οποία αποτελείται από τον Πρόεδρο της Αρχής και τους τρεις (3) Αντιπροέδρους, με αρμοδιότητες που περιλαμβάνουν κυρίως την επίλυση τρεχουσών διοικητικών εκκρεμοτήτων και την κάλυψη αναγκών που της ανατίθενται από την Ολομέλεια ή τον Πρόεδρο καθώς και την κατανομή των υποθέσεων μεταξύ της Ολομέλειας και των τριών (3) θεματικών κλάδων.

Όσον αφορά τα θέματα για τα οποία είναι αρμόδια η Ολομέλεια, πρόκειται κυρίως για πολύπλοκα ζητήματα τα οποία δεν εμπίπτουν εμφανώς κι αποκλειστικά στην αρμοδιότητα ενός μόνο θεματικού κλάδου, υποθέσεις που έχουν παραπεμφθεί σε εκείνη κατόπιν απόφασης κάποιου θεματικού κλάδου της Αρχής, γενικότερα οργανωτικά και διοικητικά

θέματα, ακόμα και περιπτώσεις επιβολής κυρώσεων. Απεναντίας, οι συνθέσεις των θεματικών κλάδων είναι αρμόδιες για ρυθμιστικά, γνωμοδοτικά, εποπτικά, ελεγκτικά και κυρωτικά θέματα, τα οποία είναι συναφή με το αντικείμενο του κάθε κλάδου.

Για να είναι νόμιμες οι συνεδριάσεις της, θα πρέπει να μετέχουν σε αυτές ο Πρόεδρος, ή έστω ένας εκ των τριών Αντιπροέδρων, ως προεδρεύων ανάλογα με τη σειρά αρχαιότητας, κι εννέα τουλάχιστον μέλη. Οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία. Αν στα θέματα ημερήσιας διάταξης περιλαμβάνονται υποθέσεις επιβολής κυρώσεων ή ζητήματα των θεματικών κλάδων που έχουν παραπεμφθεί στην Ολομέλεια, για να χαρακτηριστεί η συνεδρίαση ως νόμιμη, θα πρέπει να παρίστανται όλα τα μέλη των συναφών κλάδων. Από την άλλη, για να είναι νόμιμες οι συνεδριάσεις των συνθέσεων των θεματικών κλάδων, θα πρέπει να παρίστανται ο προεδρεύων (αρμόδιος Αντιπρόεδρος) και δύο εκ των τριών μελών του κλάδου. Αν προκύψει ισοψηφία, για την τελική απόφαση, υπερισχύει η ψήφος του προεδρεύοντος.

Σχετικά με τις υπαγωγές στο οργανόγραμμα της, η Διεύθυνση Νομικών Προσώπων, το Αυτοτελές Γραφείο Εσωτερικού Ελέγχου, το Αυτοτελές Γραφείο Επικοινωνίας και όσες άλλες υπηρεσίες δεν υπάγονται με ρητή διάταξη στον Πρόεδρο ή σε έναν εκ των τριών θεματικών κλάδων της Αρχής, υπάγονται στην Ολομέλεια⁵¹.

4.3 Αρμοδιότητες της ΠΑΑΕΥ

Με το ν. 5037/2023, επήλθε η μετονομασία της ΡΑΕ σε ΠΑΑΕΥ και επεκτάθηκαν οι αρμοδιότητες της στον τομέα των αποβλήτων και του ύδατος. Οι πιο κύριες αρμοδιότητες της ΠΑΑΕΥ, οι οποίες κατανέμονται ανά θεματικό κλάδο, αναφέρονται στο Κεφάλαιο Γ' του Α' Μέρους του ν. 4001/2011, το οποίο τροποποιήθηκε ιδίως με το ν. 5037/2023 και βρίσκεται σε ισχύ, καταγράφονται ακολούθως.

4.3.1 Κλάδος ενέργειας

Η ΠΑΑΕΥ έχει την ευθύνη να παρακολουθεί και να ελέγχει τη λειτουργία της εγχώριας αγοράς ενέργειας, εκπονώντας μελέτες, συντάσσοντας εκθέσεις και υποβάλλοντας προτάσεις για την εφαρμογή αναγκαίων μέτρων. Αυτά περιλαμβάνουν την έκδοση

⁵¹ Άρθρο 5 της Απόφασης 119/2023 (ΦΕΚ 5408/Β/11-9-2023), *Οργανισμός της Ρυθμιστικής Αρχής Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων, βάσει του άρθρου 20 του ν. 4622/2019 (Α' 133)*. διαθέσιμη στο https://www.sate.gr/data_source/2023%CE%A5%CE%A0%CE%95%CE%9A%CE%91-%CE%A6%CE%95%CE%9A5408%CE%92.pdf (πρόσβαση: 02.12.2024)

κανονιστικών και ατομικών πράξεων για την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού και των ρυθμιστικών υποχρεώσεων του Νόμου 4001/2011. Επιπλέον, η Αρχή εποπτεύει την εφαρμογή των μέτρων προστασίας των καταναλωτών, όπως ορίζονται στο Β' Μέρος του εν λόγω Νόμου. Αναλαμβάνει τις καταγγελίες καταναλωτών κατά ενεργειακών επιχειρήσεων που σχετίζονται με ρυθμιστικά θέματα και συνεργάζεται με την Επιτροπή Ανταγωνισμού για την προστασία των δικαιωμάτων τους μέσω της πλατφόρμας myRae.

Η ΡΑΑΕΥ παρακολουθεί επίσης την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού στην ελληνική αγορά, εξετάζοντας το ισοζύγιο προσφοράς και ζήτησης, τις μελλοντικές προβλέψεις ζήτησης, τις επενδύσεις σε νέες υποδομές και τη συντήρηση των συστημάτων μεταφοράς και δικτύων διανομής. Ελέγχει τη λήψη μέτρων για την κάλυψη της αιχμής ζήτησης και τη διαχείριση του νέου παραγωγικού δυναμικού. Ειδικότερα, είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή των μέτρων ασφαλείας σε περιόδους κρίσης στην ενεργειακή αγορά και έχει ανατεθεί ως Εθνική Αρχή για την εφαρμογή των Ευρωπαϊκών Κανονισμών Ασφάλειας Εφοδιασμού για το φυσικό αέριο και την ηλεκτρική ενέργεια.

Η ΡΑΑΕΥ αποφασίζει για τη χορήγηση, τροποποίηση ή ανάκληση των αδειών για ενεργειακές δραστηριότητες, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ενεργειακού Νόμου, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την ίση μεταχείριση των αιτούντων, ενώ λαμβάνει υπόψη την προστασία των καταναλωτών, το περιβάλλον και την υγιή ανταγωνιστικότητα. Ελέγχει τη σωστή εφαρμογή των δικαιωμάτων που παρέχονται μέσω των αδειών και την τήρηση των υποχρεώσεων από τους κατόχους τους.

Η Αρχή παρακολουθεί επίσης την τήρηση των υποχρεώσεων για ισότιμη πρόσβαση χρηστών στα συστήματα μεταφοράς και διανομής, καθώς και την πρόσβαση σε πληροφορίες των Διαχειριστών. Αποφασίζει για την πιστοποίηση των επιχειρήσεων φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας σύμφωνα με τα κριτήρια των Ευρωπαϊκών Οδηγιών και παρακολουθεί τη συμμόρφωσή τους. Εγκρίνει τα Προγράμματα Ανάπτυξης των Διαχειριστών, εξετάζοντας αν καλύπτουν τις ανάγκες της αγοράς και αν είναι σύμφωνοι με τις διακοινοτικές απαιτήσεις. Καθορίζει τη μεθοδολογία και τα τιμολόγια για τις μη ανταγωνιστικές δραστηριότητες, εξασφαλίζοντας ότι αυτά δεν εισάγουν διακρίσεις και αντικατοπτρίζουν το κόστος των παρεχόμενων υπηρεσιών. Εξετάζει αιτήματα για απαλλαγές από την υποχρέωση παροχής πρόσβασης ή τον Ιδιοκτησιακό Διαχωρισμό και θεσπίζει κανόνες για την πρόσβαση στις διασυνδέσεις και τη διαχείριση της δυναμικότητας. Τέλος, η ΡΑΑΕΥ μπορεί να επιβάλει μέτρα και όρους σε επιχειρήσεις για να

εξασφαλίσει την εφαρμογή του Ενεργειακού Νόμου και την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς ενέργειας.

4.3.2 Κλάδος αποβλήτων

Ξεκινώντας με τις γνωμοδοτικές/εισηγητικές αρμοδιότητές της, η ΡΑΑΕΥ προτείνει τη μέθοδο κοστολόγησης και τιμολόγησης για τη διαχείριση αποβλήτων, αναπτύσσει προτάσεις για την εξυγίανση των χρεώσεων και προτείνει ένα σύνολο μέτρων για την εξασφάλιση της σωστής λειτουργίας των Φορέων Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (Φο.Δ.Σ.Α.). Επιπλέον, παρέχει τη γνώμη της σχετικά με την εφαρμογή κατευθυντήριων οδηγιών και μέτρων για την καλύτερη συντονισμένη διαχείριση των αστικών αποβλήτων.

Ως προς την εποπτική της αρμοδιότητα, αυτή πραγματοποιεί έλεγχο για τη σωστή και οικονομικά αποδοτική διαχείριση των αστικών αποβλήτων από τους Φο.Δ.Σ.Α., δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στους καθορισμένους δείκτες διαχείρισης αστικών αποβλήτων, όπως ορίζονται στο Παράρτημα Ι του ν. 5037/2023.

Σχετικά με τις αποφασιστικές της αρμοδιότητες, ορίζει τα ελάχιστα επίπεδα ποιότητας για τις υπηρεσίες διαχείρισης αποβλήτων, προσφέρει κατευθυντήριες οδηγίες για την αξιοποίηση της ενέργειας από τα απόβλητα, ελέγχει την οικονομική αποδοτικότητα της διαχείρισης και δημοσιεύει τα σχετικά στοιχεία κόστους στην ιστοσελίδα της. Επίσης, αποφασίζει για την ικανότητα διαχείρισης των Φο.Δ.Σ.Α..

Τέλος, ως προς τις ελεγκτικές-κυρωτικές αρμοδιότητες, αξιολογεί καταγγελίες, καθορίζει τη μέθοδο επιβολής κυρώσεων κι επιβάλλει τα πρόστιμα, εκδίδει συστάσεις και ελέγχει την υποχρέωση των Φο.Δ.Σ.Α. να καταβάλουν το τέλος ταφής.

4.3.3 Κλάδος υδάτων

Σχετικά με τις γνωμοδοτικές/εισηγητικές της αρμοδιότητες, η ΡΑΑΕΥ παρέχει γνωμοδότηση σχετικά με την μέθοδο κοστολόγησης και τιμολόγησης των υπηρεσιών ύδατος. Επιπλέον, προτείνει την εφαρμογή κατάλληλων μέτρων και διαδικασιών για τη βελτιστοποίηση της παροχής υπηρεσιών ύδατος, διατυπώνοντας προτάσεις για την εξασφάλιση της επιχειρησιακής συνέχειας των παρόχων ύδατος και ενθαρρύνει την αναδιοργάνωση αυτών των παρόχων.

Ως προς την εποπτική της αρμοδιότητα, ελέγχει και παρακολουθεί την παροχή υπηρεσιών ύδατος, ως προς τον οικονομικό και φυσικό τομέα, προσέχοντας τους ειδικούς δείκτες που

αφορούν την παρακολούθηση των υπηρεσιών ύδατος, ως καθορίζονται στο Παράρτημα ΙΙΙ του ν. 5037/2023.

Όσον αφορά τις αποφασιστικές της αρμοδιότητες, η ΡΑΑΕΥ πιστοποιεί τους παρόχους υπηρεσιών ύδατος, αναλαμβάνει τη δημιουργία πρότυπων κανονιστικών σχεδίων για ύδρευση, αποχέτευση και άρδευση, καθώς και την έγκριση των τιμολογίων των υπηρεσιών ύδατος, περιλαμβανομένων αυτών για τις εταιρείες ΕΥΔΑΠ Α.Ε. και ΕΥΑΘ Α.Ε. Επιπλέον, εξετάζει τη διαχειριστική ικανότητα των παρόχων, εγκρίνει τα Γενικά Σχέδια Ύδατος (Γ.Σ.Υ.Υ.) και αξιολογεί τις προγραμματισμένες εργασίες για την ανάπτυξη των υποδομών των υπηρεσιών ύδατος.

Τέλος, ως προς τις ελεγκτικές/κυρωτικές αρμοδιότητές της, η ΡΑΑΕΥ αναλαμβάνει τη διερεύνηση καταγγελιών, καταρτίζει τη διαδικασία επιβολής προστίμων, επιβάλλει τα πρόστιμα και διατυπώνει συστάσεις. Για την αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων της και την επιτυχή εκτέλεση του ρυθμιστικού της έργου, οι διατάξεις του Ν. 4001/2011 της παρέχουν σημαντικά επιπλέον εργαλεία, όπως η δυνατότητα συλλογής διαφόρων ειδών πληροφοριών, η διεξαγωγή ερευνών, η εξέταση των καταγγελιών, η επιβολή κυρώσεων και η λήψη προσωρινών μέτρων⁵².

4.4 Σχέση της ΡΑΑΕΥ με την Επιτροπή Ανταγωνισμού

Ήδη από το 1977, με το άρθρο 8 του ν.703/1977, η Επιτροπή Ανταγωνισμού συνεργάζεται με τις ρυθμιστικές αρχές που ασκούν εποπτεία σε καίριους οικονομικούς τομείς και παρέχει τη γνώμη της αναφορικά με τις πολιτικές ανταγωνισμού στους τομείς αυτούς. Το άρθρο 23 του ν. 4001/2011, όπως και ο ν. 2773/1999, δίνει στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) τη δυνατότητα να επιβάλλει μέτρα και όρους σε επιχειρήσεις ενεργειακής δραστηριότητας, για να διασφαλίσει την εφαρμογή του νόμου και την ύπαρξη υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά. Η ΡΑΕ έχει επίσης το δικαίωμα να διενεργεί έρευνες για παραβάσεις στον τομέα της ενέργειας, σύμφωνα με το άρθρο 39 του ν. 3959/2011⁵³.

Η ΡΑΕ συνεργάζεται με την Επιτροπή Ανταγωνισμού για να αντιμετωπίσουν κοινές παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού. Ο νόμος ξεκαθαρίζει ότι η ΡΑΕ δεν έχει αρμοδιότητα για παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού και αποσκοπεί στην αποφυγή

⁵² Βλ. Σχετικά με τη ΡΑΑΕΥ, διαθέσιμα στο <https://www.raaey.gr/energeia/sxetika-me-ti-raey/> (πρόσβαση: 05.12.2024)

⁵³ Άρθρο 13 και 22 του Ν.4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011), διαθέσιμο στο <https://www.e-nomothesia.gr/energeia/n-4001-2011.html> , (πρόσβαση: 06.12.2024).

αντιφατικών αποφάσεων και στη σαφή οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων των δύο αρχών. Παράλληλα, η ΡΑΕ έχει την αρμοδιότητα να ελέγχει τυχόν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας, να προλαμβάνει στρεβλώσεις κατά τη χορήγηση αδειών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και να αντιμετωπίζει φαινόμενα κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης.

Η ΡΑΕ εξετάζει τον ανταγωνισμό στην αγορά ενέργειας (λιανική και χονδρική) και μπορεί να λάβει ρυθμιστικά μέτρα για τη διασφάλιση υγιούς ανταγωνισμού. Η συνεργασία με την Επιτροπή Ανταγωνισμού περιλαμβάνει αμοιβαία ενημέρωση και κοινές έρευνες. Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από τις δύο αρχές, με διασφάλιση του ίδιου επιπέδου εμπιστευτικότητας για όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές. Επιπροσθέτως θεσμοθετείται καθήκον αμοιβαίας ενημέρωσης και ελέγχου μεταξύ των Αρχών, προκειμένου να εκδίδονται ορθές και τεκμηριωμένες αποφάσεις.

Σε αυτή τη συνεργασία, συνηγορεί και το σχετικό μνημόνιο που έχουν συνάψει οι δύο αρχές μεταξύ τους. Η Επιτροπή Ανταγωνισμού έχει ως αποστολή την προώθηση του ελεύθερου και αδιάβλητου ανταγωνισμού στην ελληνική αγορά, ενώ η ΡΑΑΕΥ ρυθμίζει τις αγορές ύδατος και ενέργειας, επιβλέποντας τις υπηρεσίες και την τιμολόγηση σε αυτούς τους τομείς.

Η συνεργασία των δύο φορέων είναι σημαντική σε περιπτώσεις που παρατηρούνται ενδείξεις αντι-ανταγωνιστικών πρακτικών, όπως κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά ύδατος ή ενέργειας, αθέμιτοι περιορισμοί στην ελεύθερη αγορά ή αντι-ανταγωνιστικές συμφωνίες μεταξύ εταιρειών. Η ΡΑΑΕΥ μπορεί να επιβάλει μέτρα που αφορούν τη λειτουργία των παρόχων υπηρεσιών ύδατος ή ενέργειας, ενώ η Επιτροπή Ανταγωνισμού μπορεί να επέμβει όταν κρίνεται ότι οι ενέργειες των φορέων αυτών παραβιάζουν τον ανταγωνισμό⁵⁴.

Επίλογος

Η απελευθέρωση των αγορών ενέργειας αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα και μια μεγάλη πρόκληση τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Από την εξέταση του νομικού πλαισίου που διέπει αυτές τις αγορές, προκύπτει ότι με την εφαρμογή των κανόνων

⁵⁴ Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ της ΡΑΕ και της Επιτροπής Ανταγωνισμού, διαθέσιμο στο https://www.epant.gr/files/2022/mou/mou_rae.pdf (πρόσβαση: 07.12.2024)

απελευθέρωσης, και με στόχο την επίτευξη της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτυγχάνεται μια σημαντική αλλαγή στον ρόλο του κράτους στις εν λόγω αγορές. Από το μονοπωλιακό σύστημα, όπου το κράτος ήταν ο μοναδικός πάροχος ενέργειας και υπηρεσιών, η μετάβαση γίνεται σταδιακά σε ένα σύστημα ελεύθερης αγοράς, με το κράτος να έχει πλέον ρυθμιστικό και εγγυητικό ρόλο. Έτσι, η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας προωθεί τη διαδικασία εξισορρόπησης μεταξύ της ελεύθερης αγοράς και της ανάπτυξης πραγματικού ανταγωνισμού, ενώ παράλληλα εξασφαλίζεται η εκπλήρωση του δημόσιου συμφέροντος μέσω της παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, όπως η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και η διάθεση ποιοτικών ενεργειακών προϊόντων στους καταναλωτές. Ακόμα και σε συνθήκες ανταγωνισμού, ο ενεργειακός τομέας παραμένει συνυφασμένος με την εκπλήρωση του δημοσίου συμφέροντος.

Στην πορεία της απελευθέρωσης των αγορών ενέργειας, η δημόσια παρέμβαση παίρνει τη μορφή της ανεξάρτητης ρύθμισης, η οποία αποτελεί μεγάλο επίτευγμα για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτή η παρέμβαση περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός κανονιστικού πλαισίου που θα διευκολύνει την ομαλή μετάβαση σε συνθήκες ανταγωνισμού, διασφαλίζοντας τη δίκαιη πρόσβαση τρίτων στις ενεργειακές υποδομές που ήταν προηγουμένως μονοπωλιακές και καθορίζοντας κανόνες για το διαχωρισμό των πρώην μονοπωλιακών επιχειρήσεων του τομέα της ενέργειας.

Οι ανεξάρτητες ρυθμιστικές αρχές καλούνται να παίξουν ουσιαστικό ρόλο στην εφαρμογή της ρυθμιστικής νομοθεσίας και στην ανάπτυξη ενός πραγματικού ανταγωνισμού. Για το λόγο αυτό, και υπό την επίδραση της τρίτης ενεργειακής δέσμης, η οποία συνέβαλε αποφασιστικά στην ταχύτερη απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές ενισχύονται με αυξημένες αρμοδιότητες και περισσότερες εγγυήσεις ανεξαρτησίας, προκειμένου να ανταποκριθούν καλύτερα στην αποστολή τους.

Η ύπαρξη ανεξάρτητου Ρυθμιστή είναι αναγκαία για να λειτουργήσει σωστά ο ανεξάρτητος Διαχειριστής. Το τρίτο ενεργειακό πακέτο και ο νόμος 4001/2011 καθιερώνουν την ανεξαρτησία της ΡΑΕ από οποιοδήποτε συμφέρον και θεσπίζουν μέτρα για την εξασφάλιση της αμεροληψίας της. Παράλληλα, διευρύνουν τις αρμοδιότητές της, δίνοντάς της τη δυνατότητα να λαμβάνει αποφάσεις αυτόνομα. Επιπλέον, καταργείται κάθε ιεραρχική σύνδεση με την κεντρική κυβέρνηση, επιτρέποντας στη ΡΑΕ να λειτουργεί χωρίς άμεσο

κοινοβουλευτικό έλεγχο, εστιάζοντας μόνο στον μακροπρόθεσμο εθνικό ενεργειακό σχεδιασμό που ανήκει στους υπουργούς.

Αυτές οι παραχωρήσεις στις δημοκρατικές αρχές γίνονται για να ενισχυθεί η δικαιοκρατία και να ανανεωθούν οι θεσμικές δομές του κράτους. Ταυτόχρονα, ο κοινοβουλευτικός ρόλος ενδυναμώνεται, αφού το κοινοβούλιο παραμένει το μόνο θεσμικό αντίβαρο που μπορεί να διασφαλίσει την ύπαρξη της ΡΑΕ.

Η πρόσφατη αναβάθμιση του ρόλου της ΡΑΑΕΥ, με το ν.5037/2023 είναι ένα θετικό βήμα για τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, την εύρυθμη λειτουργία της ενεργειακής αγοράς και την προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών, αλλά και για την εναρμόνιση με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Ωστόσο, η ενίσχυση της Αρχής από μόνη της δεν αρκεί, καθώς οι δυσκολίες που εμφανίστηκαν στην πορεία της απελευθέρωσης των αγορών από το 1996 μέχρι σήμερα δείχνουν ότι απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες και πραγματική βούληση από όλους τους αρμόδιους και τους εμπλεκόμενους φορείς για να επιτευχθεί μια αποτελεσματική ρύθμιση.

Το νομικό πλαίσιο για την υποστήριξη αυτού του σκοπού υπάρχει ήδη. Όμως, παραμένει ανοιχτό το ζήτημα κατά πόσο θα μπορέσουν να υλοποιηθούν οι ριζοσπαστικές κοινοτικές ρυθμίσεις στην ελληνική κοινωνία και οικονομία, ώστε όλοι οι καταναλωτές να απολαμβάνουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες που καθορίζουν οι Συνθήκες και οι Έλληνες πολίτες να θεωρούνται ίσοι με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους, σε μια Ένωση χωρίς περιορισμούς και εμπόδια.

Πηγές – Βιβλιογραφία

Ελληνικά βιβλία και άρθρα

1. Βελεγράκης, Εμ. (2005). *Η απορρύθμιση των κρατικών μονοπωλίων και η ηλεκτρική ενέργεια*, Νομικό Βήμα, σ. 1498, διαθέσιμο στο <https://dsabooks.diavoulefsi.gr/nob/29170>.
2. Ηλιάδου, Α. (2007). *Ρύθμιση αγοράς ενέργειας*. Ενέργεια & Δίκαιο, τεύχος 4ο.
3. Ηλιάδου, Α. (2012). *Απελευθέρωση Αγοράς Ενέργειας κατά το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο*. Στο Ν. Φαραντούρης, *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*. Νομική Βιβλιοθήκη.
4. Ηλιάδου, Α. (2010). *Η διεύθυνση του δημοσίου δικτύου στη ρύθμιση αγορών δικτύου*. Νομική Βιβλιοθήκη.

5. Ηλιόπουλος, Κ. (2014). *Ζητήματα Ευρωπαϊκού Δικαίου Ενέργειας*. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
6. Μαρίνος, Μ. Θ. (2007). *Θεσμικοί μηχανισμοί απελευθέρωσης δικτυακών αγορών*. ΕΕμπΔ 2007, σ.511-541.
7. Μενγκ-Παπαντώνη, Μ. (2003). *Το δίκαιο της Ενέργειας*. Νομική Βιβλιοθήκη.
8. Μενγκ-Παπαντώνη, Μ. (2013). *Οι υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος*. Νομική Βιβλιοθήκη.
9. Πανάγος, Θ. (2012). *Το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς ενέργειας*. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
10. Παπαγιάννης, Δ. (2016). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, Πέμπτη έκδοση. Νομική Βιβλιοθήκη.
11. Σιούτη, Γλ. (2004). Η επιβολή κυρώσεων από τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας. *Ενέργεια & Δίκαιο*, τεύχος 1ο.
12. Συνοδινός, Χ. (2004). *Πολυκλαδικότητα του δικαίου της Ενέργειας*. Ενέργεια & Δίκαιο, τεύχος 1ο.
13. Φορτσάκης, Θ., & Φαραντούρης, Ν. (2016). *Δίκαιο της Ενέργειας*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Αλλοδαπή βιβλιογραφία και άρθρα

1. Heidecke, L., Kustova, I., Flickenschild, M., Dijkhof, Y., Larmi, I., Van Til, H., Van Benthem, M., Nguyen, N., & Ecorys. (2022). The revision of the third energy package for gas. In *Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies* (Report PE 734.009). European Parliament. p.29-35, διαθέσιμη στο:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734009/IPOL_STU\(2022\)734009_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734009/IPOL_STU(2022)734009_EN.pdf)
2. Τόθ, Α. (2018). *Public Services and EU Competition Law*, pp.7-8, διαθέσιμο στο
https://www.researchgate.net/publication/325416921_Public_Services_and_EU_Competition_Law

Νομοθετικά κείμενα & συνοδευτικά έγγραφα

1. Απόφαση 119/2023 (ΦΕΚ 5408/Β/11-9-2023), Οργανισμός της Ρυθμιστικής Αρχής Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων, βάσει του άρθρου 20 του ν. 4622/2019 (Α' 133).

2. Έκθεση Πεπραγμένων Ιούλιος 2000 - Δεκέμβριος 2002 της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας.
3. Έκθεση Πεπραγμένων Ιανουάριος 2003 - Μάρτιος 2004 της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας.
4. Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής, ΕΕ C 202 της 7.6.2016.
5. Ερμηνευτικό Σημείωμα της Επιτροπής “The unbundling regime” (16.01.2004).
6. Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1999 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018, για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 663/2009 και (ΕΚ) αριθ. 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών 94/22/ΕΚ, 98/70/ΕΚ, 2009/31/ΕΚ, 2009/73/ΕΚ, 2010/31/ΕΕ, 2012/27/ΕΕ και 2013/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών 2009/119/ΕΚ και (ΕΕ) 2015/652 του Συμβουλίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.
7. Κανονισμός (ΕΚ) 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009 , σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005.
8. Κανονισμός (ΕΕ) 2019/943 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019 σχετικά με την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (αναδιατύπωση).
9. Κανονισμός Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης ΡΑΕ (ΦΕΚ 121/Α/18-06-2001)
10. Νόμος υπ’ αριθμό 2773/199 (ΦΕΚ 286/Α/22-12-1999): Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας –Ρύθμιση θεμάτων ενεργειακής πολιτικής και λοιπές διατάξεις.
11. Νόμος υπ’ αριθμό 3377/2005 (ΦΕΚ 202/Α/19-08-2005): Αρχές και Κανόνες για την εξυγίανση της λειτουργίας και την ανάπτυξη βασικών τομέων του εμπορίου και της αγοράς - Θέματα Υπουργείου Ανάπτυξης.
12. Νόμος υπ’ αριθμό 3426/2005 (ΦΕΚ 3009/Α/22-12-2005): Επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.
13. Νόμος υπ’ αριθμό 4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011): Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου.
14. Νόμος υπ’ αριθμό 4986/2022 (ΦΕΚ 204/Α/28-10-2022): Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουνίου 2019

σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ και άλλες επείγουσες διατάξεις. [Καλάθι του νοικοκυριού - Εγκατάσταση ηλιοθερμικών, φωτοβολταϊκών και συστημάτων αποθήκευσης].

15. Νόμος υπ' αριθμό 5037/2023 (ΦΕΚ 78/Α/29-03-2023): Μετονομασία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας σε Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων και διεύρυνση του αντικειμένου της με αρμοδιότητες επί των υπηρεσιών ύδατος και της διαχείρισης αστικών αποβλήτων, ενίσχυση της υδατικής πολιτικής - Εκσυγχρονισμός της νομοθεσίας για τη χρήση και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές μέσω της ενσωμάτωσης των Οδηγιών ΕΕ 2018/2001 και 2019/944 - Ειδικότερες διατάξεις για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος.

16. Οδηγία 96/92/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1996 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ΕΕ L 27 της 30.1.1997

17. Οδηγία 98/30/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Ιουνίου 1998 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, ΕΕ L 204 της 21.7.1998.

18. Οδηγία 2003/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2003, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της οδηγίας 96/92/ΕΚ - Δηλώσεις σχετικά με τις δραστηριότητες παροπλισμού και διαχείρισης των αποβλήτων, ΕΕ L 176 της 15.7.2003.

19. Οδηγία 2003/55/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2003 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/ΕΚ, ΕΕ L 176 της 15.7.2003.

20. Οδηγία 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ.

21. Οδηγία 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/ΕΚ.

22. Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018 για την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

23. Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Δεκεμβρίου 2018 σχετικά με την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση.
24. Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019 σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ.
25. Οδηγία (ΕΕ) 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019 για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου.

Ιστοσελίδες

1. Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Διαθέσιμος στο: https://commission.europa.eu/index_el.
2. Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής. Διαθέσιμος στο: <https://www.eesc.europa.eu/en>.
3. Επίσημος ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Συμβουλίου της ΕΕ. Διαθέσιμος στο: <https://www.consilium.europa.eu/el/>.
4. Επίσημος ιστότοπος της Ρυθμιστικής Αρχής Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων. Διαθέσιμος στο: <https://www.raaey.gr/>.